

AİLE İÇİ İLETİŞİM STRATEJİLERİNDE Ç SINIFI EHLİYET

Dr. Ayşe Betül TANRIVERDİ

ISBN: 978 - 625-5923-71-4
Ankara -2025

AİLE İÇİ İLETİŞİM STRATEJİLERİNDE

Ç SINIFI EHLİYET

YAZAR

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Betül TANRIVERDİ

Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü,
Sivas- Türkiye
abetultanriverdi@cumhuriyet.edu.tr
ORCID ID: 0000- 0002- 5046- 4618

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15908787>

Copyright © 2025 by UBAK publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by

any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. UBAK International Academy of Sciences Association

Publishing House®

(The Licence Number of Pubicator: 2018/42945)

E mail: ubakyayinevi@gmail.com

www.ubakyayinevi.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

UBAK Publishing House – 2025©

ISBN: 978-625-5923-71-4

July / 2025

Ankara / Turkey

ÖNSÖZ

Bireyin sosyalizasyon süreci ilk olarak aileyle, aile içi ilişkilerle başlar. Okul hayatıyla devam eden, evlilikle süregelen sosyal gelişim, tüm sosyo-kültürel, ekonomik aşamalarda birey, ebeveyn ve çocuk üçgenleriyle inşa edilir. *Ç sınıfı ehliyeti*, ailede başlayarak yaşam boyu devam eden süreçte bireyin kişiliğinin, sosyal gelişiminin toplumsal ve bireysel yönlerini içerir.

Çocuk yetiştirme sınıfı ehliyeti anlamına da gelebilecek çocuk yetiştirme ehliyeti, ebeveyn adaylarının kendilerini yetiştirmeleriyle başlar, evlendikten sonra birbirlerine yetiştirmeleriyle inşa edilir. Ardından evlenip çocukların dünyaya gelmesiyle esas evreye geçilir. Çocuk yetiştirme ehliyeti bireyin kendisini, ailesini, çocuklarını, çevresini yetiştirme sürecindeki liyakatini gerektirir; bu süreç hayat boyu devam eder.

Çocuklar geleceğimizdir, aile içi ilişkiler ise sağlıklı toplumların temelidir. Kendi çocukluğuyla barışan, kendisini yetiştiren herkesin iyi birer ebeveyn olacağı, çocuğunun geleceğini iyilikle inşa edeceği kanaatindeyim. Bu eser okuyucuya bireyin kendisiyle iletişimi başlatır, ardından çocuklarıyla iletişim pratiklerine yönelik teknikler sunar; yetiştirmeye ve yetiştirilmeye bir toplumsal yolculuğu hedefler.

Ç Sınıfı Ehliyeti ailenin, çocuğun, bireyin yetiştirilmesine ve 2025 Aile Yılı anısına armağandır.

15.07.2025

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Betül TANRIVERDİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	3
GİRİŞ.....	9
1. Çocuk Yönlerin Yetiştirilmesinde Ç Sınıfı Ehliyet.....	13
1.1. Hedef Nedir.....	13
1.2. İyi Gelmek İçin İyileşmek.....	15
1.3. Zihin ve Kalp Beraberliği.....	17
1.4. Sevgi İnşa Etmek.....	18
1.5. Hayatta Kalmak.....	20
1.6. Adil Bir Yetişkinliğe Yetişmede Ahlak.....	23
1.7. Şahsa Şahsiyet Kazandarmak.....	26
1.8. Kendimizi ve Çevremizi Yetiştirmek.....	28
1.9. Toplumsal İletişime Yetişmek.....	30
1.10. İletişime Nezaket.....	32
2. Aile Olmada Ç Sınıfı Ehliyet.....	33
2.1. Çocuğun Aile İçindeki Yeri ve Kimliği.....	33
2.2. Çocuk Yönleriyle Aile	35
2.3. Bencil Çocukluk veya Elçil Çocukluk.....	37
2.4. Babanın Rolü.....	40

2.5. Aile içi Görev Dağılımının Önemi	44
2.6. Postmodern Kadın ve Çocuk	45
2.7. Aile İçi İletişimde Temel Pratikler.....	50
 3. Çocuk Yetiştirmede Ç Sınıfı Ehliyet	54
3.1. Çocuk Yetiştirmede Yetişkin Olmak	54
3.2. Çocuk Yetiştirmede Olumlu ve Olumsuz Tutumlar	57
3.2.1. Çocuğa Olumsuz Tutumlar.....	57
3.2.2. Çocuğa Olumlu Yaklaşımlar.....	58
3.3. Yetenekli Çocuk.....	61
3.4. Çocuğun Yeteneklerini Keşfetme Pratikleri.....	63
3.5. Disiplin Kısılacında Çocuk.....	72
3.6. Çocukta Sınır Kavramı.....	74
3.7. Mükemmelliyetçi Ebeveynlik.....	76
3.8. Fast Food Ebeveynlik.....	79
3.9. Duygusal Değerlerle Ebeveynlikte Ç Sınıfı Ehliyet	81
 4. Çocuk ve Çocukluğa Ç Sınıfı Ehliyet.....	85
4.1. Çocuk Haklarındaki Sorumluluklar.....	85
4.2.Çocuklukta IQ ya da EQ.....	88
4.3. “Özel” Bir Birey Olarak Çocuklar.....	90

4.4. Çocukluk Dönemi Bağlanma.....	94
4.5. Çocuğun Gelişim Sürecine Ebeveynlikte Ç Sınıfı Ehliyet.....	98
4.5.1. İlk 3 yaş.....	98
4.5.2. 3-6 yaş.....	100
4.5.3. 6-9 yaş.....	101
4.6. Gençlik Travması.....	102
4.7. Çocukluk Travması.....	104
4.8. “Kimsesiz” Çocuklar.....	106
4.9. Dijitalizmle Çocuk ve İnsan Kalmak.....	108
5. Teşekkür.....	114
6. KAYNAKÇA.....	115

AİLE İÇİ İLETİŞİM STRATEJİLERİNDE Ç SINIFI EHLİYET

Dr. Ayşe Betül TANRIVERDİ

GİRİŞ

Yazar bu çalışmada toplum, aile, birey, çocuk gibi kavramlar üzerine sorgulamalar yaparak aile ve çocuk yetiştirme konularında bireylerin dönüşümüne odaklanmaktadır. Yazar kimi zaman ele aldığı konuları akademik bir dil kullanarak açıklamaya çalışmakta, kimi zaman okurla konuşur gibi yazmakta, kimi zaman da okuyucuyu konunun merkezine çekmeye çalışmaktadır.

Ç sınıfı ehliyet, bireyin ebeveyniyle olan ilişkilerindeki yazılı olmayan, duygusal zekâyla anlaşılabilen, toplumsal kurallarla inşa edilen değerleri imgeler. Bireyin, çocukluk döneminin nasıl geçtiği, toplumsal yaşamında kimliğini nasıl inşa ettiği, fizyolojik, duygusal, toplumsal gereksinimlerini nasıl yönettiği yazar tarafından *Ç sınıfı ehliyeti* şeklinde metaforik bir anlatımla ifade edilir.

Belirtilen bu gerekçelerle aile olmadan önce bireyin kendisini yetiştirmesi, aile olduktan sonra çocuklarını yetiştirme şeklinde toplumsal hayatında insan, birey olabilmesi *Ç sınıfı ehliyetin* anlamını, gerekliliğini ortaya çıkarır.

Ç sınıfı ehliyet yetişkin bir bireyin çocuk kalan yönlerini yetiştirmesi kadar gelecekte çocuk sahibi olmak isteyen bireylere, çocuk

yetiştirmeye y6nelik pratikleri sunar.  sınıfı ehliyeti somut manada ocuk sahibi olan, olmak isteyen bireylere, Türk toplumundaki ocuk yetiştirme değerleri üzerine farkındalık kazandırmayı hedefler. Bu ehliyete bireyler evlenmeden 6nce sahip olmalı, evlendikten, ocuk sahibi olduktan sonra da toplumsal bağlarının sağlıklı güvencesi temin edilmelidir.

ocukluğun psikolojik, kültürel, toplumsal y6nleri bulunmakta; çocukluğu şekillendiren kültürel ortam, yaş, aile yapısı, aile değerleri toplum yapısını belirleyen en 6nemli unsurlar olabilmektedir. Toplum yapısındaki değişmeler çocukluğu değiştirmekte, modern, geleneksel, geniş, çekirdek ve tek ebeveyn aile yapısı çocukluğun farklı bağlamlardaki konumunu belirlemektedir. Bu kapsamda sağlıklı bir toplumun temelini iyi yetiştirilen çocuklar oluşturmakta; ocuk yetiştirme ehliyeti toplum yapısında ekonomik, kültürel değerleri inşa etmektedir.

Ailenin değişmekte olan yapısı, çocuğa bakışı, çocuğun değerini ve psiko-sosyal durumunu yansıtan unsurlardandır. Değişmekte olan toplum yapısında çocuğun yetiştirilmesi, onun sağlıklı bir şekilde topluma kazandırılması, çağın gereksinimlerine g6re, geleceğine risksiz bir şekilde hazırlanması onu dezavantajlı durumlardan engelleyebilir.

Toplumsal sorunlar çocuğa riskli bir yaşam alanı oluşturur. Bu riskli durumlar çocuğun kişisel 6zelliklerinden, psiko-sosyal ve ekonomik y6nlerden, eğitim, iletişim, teknolojik gibi unsurlardan kaynaklanırlar.

Risk toplumunda yaşanan korku ve güvensizlik, siyasi ve şahsi olarak başa çıkmayı gerektirmekte, kültürel bir yetenek olmaktadır (Beck,

2011, s.114). Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak dörtte birini yani %26'sını çocuklar oluşturur (Çocuk İstatistikleri, 2023). Çocuklara iyi bir gelecek sunmak, bütüncül bakış açısıyla detaylı çalışmalar yapmayı; muhtemel sorunlara önlemler almayı; yenilikler sunmayı gerektirir.

Türk toplumunda nüfusun genç, dinamik oluşu gelecek kuşakların sağlıklı yetiştirilmesi misyonunu, evlilik kurumunun değerinin öne çıkarılmasını gerektirir.

2023 yılı verilerine göre evlenme hızı binde 6,63 iken; boşanma hızı binde 2,01 olmuştur. Evliliklerin çoğunlukla ilk on yılı boşanma ile sonuçlanmışken; bunların %21,7'si evliliğin 6-10 yılı arasında, %33,4 yani çoğunluğu ise evliliğin ilk 5 senesinde gerçekleşmiştir. Boşanma sonrasında 171 bin 213 çocuk bu durumdan etkilenmiş; velayetleri çoğunlukla (%74,9) anneye verilmiştir (Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2023). Elde edilen verilere göre evlilerin yaklaşık % 32'si boşanma riskinde olup % 68'i evliliğini devam ettirme eğilimindedir.

2024 yılına ait evlenme oranlarına bakıldığında binde 6,65 iken; boşanma hızı binde 2,19 olmuştur (Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024). 2024 yılında evlenme hızının 2023 göre azaldığı; boşanma hızının da evlenme hızına oranla yükseldiği görülmektedir. Buna göre günümüz Türkiye'sinde evlilik ve boşanma istatistiklerindeki değişimler aile kurumunun bireyin kendisini, ailesini ve çocuklarını yetiştirmesinin önemi ön plana çıkmakta; bireylerin hayat boyu kendilerini yetiştirme sürecinde olduklarına yönelik farkındalığının geliştirilmesi gerekmektedir.

Buna göre evlilik kurumunun hâlâ önemli olduğu, evli kalma oranının ise boşanma oranından yüksek olduğu görölmektedir. Burada hem boşanma hızını kontrol altına alma da hem de hali hazırdaki evlilerin aile içindeki krizlerini yönetebilmesinde aile içi iletişim aile değerlerinin merkezinde yer alır.

Bu çalışmada birey olarak çocuk, dönem olarak ise çocukluk toplumsal yönlerle ele alınmaktadır. Aile içi iletişim ebeveynlerin çocukla diyalogunu, onun sosyal gelişimini belirleyen en önemli unsurdur. Çocuk sahibi olmadan önce bireylerin kendi eksiklerini fark etmesi, bunların üzerinde çalışması gerekir. Bu bağlamda bu eser evlilik öncesi eğitim kitabı olarak da değerlendirilebilir.

Türkiye’de çocuk ve çocukluğa yönelik hukuki düzenlemeler önemli düzeyde yol kat etmiş, kat etmeye de devam etmektedir. Ele alınan bu çalışmada hali hazırdaki bireyin kendi benliğine öncelik tanıyarak gelecek nesilleri yetiştirmeye yönelik farkındalıkların kazandırılması önem arz etmektedir. Günümüzde ebeveynlik birtakım riskleri bünyesinde barındırır. Bu kitapta bu riskler detaylı olarak ele alınmış, bunlara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Yazar bu eseri ele alırken saha deneyimlerinden yola çıkmış, edindiği kazanımları toplumsal vicdan misyonu ile okuyucuya aktarmaya çalışmıştır. Bir akademisyenin önceliği insana, topluma dair anlama, açıklama çabasını elde edindiği mesleki birikimlerini, gözlemlerini okuyucuya bilimin ışığında aktarmaktır. Bu çalışma ayrıca koruyucu toplum modeli sunmanın ötesinde toplumu çeşitli risklerden önlemeyi, bu doğrultuda aileyi ve çocukları toplumsal sorunlardan önleyici bir toplum modeli sunmayı hedeflemektedir.

1. ÇOCUK YÖNLERİN YETİŞTİRİLMESİNDE Ç SINIFI EHLİYET

1.1.Hedef Nedir

Kendimizi, çevremizi değiştirmek, geliştirmek için neler yapıyoruz? Sık sık şikâyet mi ediyor, yoksa “*vatanım, milletim, ülkem, ailem, yakın çevrem*” için neler yapabilirim şeklinde ileriye yönelik kariyer planı mı geliştiriyoruz? Birçok olumsuzluğu deneyimlediğiniz bir toplumda yaşadığınızı varsayalım. Çevrenizde bireye, onun kişilik haklarına, adalete, eşitsizliğe yönelik birçok kötü durumu yaşadığınızı farz edelim. Böyle bir durum karşısında nasıl bir yol izleyeceğiz? Bu durum karşısında tek bir çözüm önerisi bulunmamakta olup toplumsal meselelere gönül vermiş bireylerin uzun soluklu bir süreçten geçmesi gerektiğini bilerek yolculuğa çıkılabilir.

Kolay olan problem üretmekten, zor olan çözüm odaklı olmaktır. Türk toplumu esasında, zor olanı kolaylaştıracak güçtedir, donanımdadır. Hedefimize giden yolda istikrarlı olmak gerekir. Hedefimizdeki niyet

nedir, şahsi menfaatler mi yoksa karşı tarafın yüksek yararı mı? Bu sorular vicdanımızın, aklımızın eş güdümlü bir şekilde cevaplandırmasını gerektiren temalardır.

Burada önemli olan yaşama dair gaye, hedef ve bu hayattaki amaçtır. Geride bırakmak istenen nedir? Eser mi, iyi ahlaklı yetiştirilmiş bir çocuk mu, yoksa bir mimari yapı mı? Sizin şaheseriniz nelerdir? Mutlaka bir hedef belirlenmeli, bu gaye üzerine ilerlenmelidir.

Birey ahlaki, kişisel gelişimini duygusal, zihinsel, toplumsal unsurlardan alır. Hayat gayesinde bireyin kendisini bulması için maddi, manevi emek vermesi, hayat boyu anlam arayışında olması, istikamet aldığı yolda hakikat arayışında anlam bulması gerekir. Mühim olan anlam bulunması değil hakikatin aranması ahlaki olanıdır. Mutlak hakikat ise doğruyu aramada kat edilen yolda olmaktır. Kat edilen yolda karşılaşılabilecek problemleri bertaraf etmenin yöntemleri ise çok yönlü okuma, araştırma yapma, analitik düşünebilme, verilen kararlarda aklı başında kişilerle fikir alış verişi yapmaktan geçer.

Freud'a göre bireylerin duygusal, kişisel gelişimleri id, ego, süperegö arasında denge sayesinde gerçekleşir. Bir bireyin ahlaki gelişiminde id'in ve süperegönün dengeli çalışması gerekir. Hayat düzen ve dengedir. İd'in ağır bastığı durumlarda kontrolden çıkma gerçekleşirken; süperegönün ağır bastığı durumlarda suçluluk duyguları baskın gelir (Kağıtçıbaşı ve Cemalciler, 2015, s. 221). Bu durumlar bireyin hem çocuklarını hem de kendisini yetiştirmesinde dengeyi koruyan unsurlardandır. Aşırı serbest, kontrolcü tutumlar bireyin iyi bir ahlak geliştirmesine engel teşkil eder.

1.2. İyi Gelmek İçin İyileşmek

Özel ve kamusal ilişkilerde ötekiyle kurulan bağ, karşılıklı güven iletişimin temelini oluşturur. İkili ilişkilerdeki iletişim süreci, her zaman başarılı bir diyalogla ilerlemez. İletişim kazaları, beklentilerin karşılanmaması, hayal kırıklıkları, kalp kırıklıkları gibi içsel olaylar bireylerin samimi ilişkilerine, kalpten diyaloglarına zarar verirler. Samimi bulduğumuz kişiye kalbimizi açarız; karşılıklı beklentiler yükselir, karşılanmadığı takdirde ise hayal kırıklığı yaşanır. Hissedilen sevgi, aşk, samimiyet duyguları yerini öfkeye, nefrete, hayal kırıklığına bırakır.

Çevremizde samimi olup bağ kurduğumuz kişi, kişilerde kendimizden parçalar buluruz; samimiyet bizi biz yapan değerdir. Yapılan paylaşımlar ne denli kendimizden birer parçaysa, karşı tarafa atfedilen anlamlardan yara alma olasılığı artar. Atfedilen anlamı karşı taraf kimi zaman kaldıramaz; atfedilen değerde hata yapabiliyoruz. Hata yaptığımızı düşündüğümüz anda kendimize, ötekine olumsuz atfetmeler başlıyor. Bu sayede samimi, kamusal olan tüm iletişimlerimiz bizi biz yapıyor. Benliğimiz değiştikçe çevremiz değişir ve gelişir.

Eğer ki kalp kırıklığı, hayal kırıklığı yaşıadıysak, kendimizi daha yakından tanımaya imkân verdiği için bunları bize yaşatanlara teşekkür etmeliyiz. Eğer ki omzumza yüklenen bu negatiflikler ağır gelmeye başladıysa karşı tarafı sonsuza kadar sevgiyle serbest bırakmaya razı

olmalıyız. Bizlere değer katan, bize yol açan, benliğimize destek olan, güzel tecrübeleri sonsuza dek sevgiyle kucaklayıp şükranla, helalleşerek serbest bırakmalıyız. Bu bağlarla helalleşemezsek özümüzle, geleceğimizle yük olmaya, hayatımızı zorlaştırmaya devam ederler.

Yansıtacağımız her duygu çoğunlukla kendimizle ilgilidir. Bu yüzden öfkeye, nefrete, negatif duygulara yer vermemeliyiz. Yansıtacağımız her duygu kendimizin aynasıdır. Ancak bize zarar veren kişilere mesafe koymak benliğimize yönelik muhafaza edimidir. Fakat bu durumu, negatiflikle değil sevgiyle, merhametle yapmalıyız, aksi takdirde vicdan azabı çekilmesine neden olur. Her birey özünde kendisinin terapistidir; duygusal, hassas biriyseniz akıl, kalp terazisindeki dengeyi vicdanınızla sağlayabilirsiniz.

1.3.Zihin ve Kalp Beraberliği

Kararlarımızı aklımızla mı alıyoruz; aklımız mı ön planda yoksa kalbimiz mi ön planda, kalbimizle mi karar veriyoruz. Aklımız zihnimizin tarafında olup onun etkisiyle karar vermektedirken (Taşçı, 2006); kalbimiz, vicdanımızın sesiyle hareket eder. Vicdanın sesiyle verilen karar ise Yaradan'ın sesiyle beraberdir.

Akıl/zihin yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlara yönelik kararları belirlerken, kalp huzur, mutluluk arayışı içindedir. Burada önemli olan zihin tarafından alınan kararların kalben de onaylanması, zihin ve kalp arasında içsel çatışmaların yaşanmaması gerekir. Akıl verdiği kararlarda bencilken; zihnin kalple koordinasyonu sonucunda aldığı kararlar ahlaki olandır. Zihin ve kalbin harmanı toplumsal kamusal alanda kabul görür, Rahman'ın da dünyasıyla uyum yakalar.

Bilgi sonsuzdur, ilme ulaşma yolunda olmak ise amaçsal değil araçsaldır; ilim sahibi olmak mükemmellik gayesiyle değil ilim yolunda olmayı deneyimleme hedefiyle âlimliğe uzanan yolculuktur. Salt aklın, zihnin öğretilerinin emrettiği pozitivist gerçekliğin, toplumsal değerlerden yoksunlaştıracakđı bir ilim ise mutlak yoksunluktur. Dolayısıyla, pozitif bilimlerin epistemolojik olarak anlamacı yaklaşıma, sosyal bilimlerin insani yönüne, sosyal bilimlerin ise pozitivismden uzaklaştırılmaya ihtiyacı vardır.

*Sevgi dürüstlikle inşa edilir; yalan bireyin kendisine
güvensizliğin neticesinde gerçekleşir ve güçsüzlere özgüdür.*

1.4.Sevgi İnşa Etmek

Bireyin, sevgiden önce saygılı olmaya, saygın davranmaya, saygı duyulmaya ihtiyacı vardır. Saygının inşası bireyin özünde kendisiyle başlar; entelektüel düzlemde bireyin kendisini geliştirmesi, çok yönlü okuma yapması, farklı görüşten sosyal çevreyle iletişime geçmesiyle sağlanır. Tek yönlü iletişim, kamplaşmalar, gruplaşmalar, hizipleşmeler, ötekileştirmeler, dışlamalar toplumda sıklıkla görülmektedir.

Sevgiden, merhametten uzaklaşıyor; sevgiden, duygulardan uzak bir nesil yetişiyor. Kendisine saygı duymayan, kendisini sevmeyen bireyin sosyal çevresini sevmesi mümkün olmuyor.

Şiddet gibi olumsuz olayların arka planında çoğunlukla sevgisiz büyüme, güvenli bağlanma problemleri bulunur. Karşı tarafın acı, ızdırap duymasından keyif alan bireyler, toplumsal ilişkiler mevcuttur. Evlenmeden önce karşı tarafın sevgiyle büyüüp büyümediği, merhametli biri olup olmadığı idrak edilmelidir.

Yoksa birisinin merhametli olup olmadığını anlamayacak kadar duygularımıza yabancılaştık mı? Sanattan, müzikten, şiirden uzak bir toplum duygularına, vicdanına, sevgiye yabancılaşacaktır. Çocuklara sevgi göstermekten imtina etmemek, onları sanatla, müzikle, şiirle büyütmek gerekir.

Sevgisiz yetişmiş bir nesil gelecekte birtakım riskleri bünyesinde barındırır. Sevgisiz, duygusuz, vicdansız sosyalleşen nesillerin geleceğinin problem teşkil edeceği söylenebilir.

“Bireye saygıyı, insanlığa hizmeti, yani Allah’ın kullarına karşı merhamet sevgisini insanoğlunun temel iradesine dönüştürmek gerek” (Topçu, 2017). Sevgi, merhamet ve saygının toplumsal önemine işaret eden Topçu’nun bu görüşlerine sadık kalmak, bunları hayatımıza yerleştirmek duygusal bir borçtur.

Günümüz sosyal ilişkilerinde bireyin kendisine, çevresine adabı muaşeretle yaklaşımda zayıflıklar olduğu; çatışmalı bir toplumda yaşandığı görülmektedir. Sevgi dolu bir toplum inşa edilmezse, birçok sorun gittikçe daha karmaşık bir hal alır. Bu sevgisizliği siyasette, aile yapısında, kamusal alanda, ikili ilişkilerin olduğu her yerde yaşanmaktadır. Sevgi inşa etmek bir anda başarılabilir bir olgu olmamakta, zor inşa edilmekte, çocukluktan itibaren sevgiyle harmanlanması, ince ince işlenmesi gerekmektedir.

Sevgisizliğin bebekleri ölüme terk ettiğine yönelik bir deney yapılır. Gelişim Psikoloğu Harry Harlow tarafından 20.yüzyılın başlarında yapılan bir deneyde anne-bebek arasındaki duygusal bağlanmanın, fiziksel bakımdan daha önemli, hayati olduğu ortaya çıkar. Buradan yola çıkılarak Harlow, başarılı ebeveynliğin, sadece annenin çocuğun bakımını üstlenmek olmadığı, duygusal ilginin bebeğin yetiştirilmesinde öne çıktığı, erkeğin de bebeğin büyümesinde bu bağlanmada rolünün olduğunu öne sürer (Harlow, 1958, s.176). Yapılan bu deney sevgisizliğin insan hayatı için temel bir gereksinim olduğu, hayatını idame ettirebilmek için sevginin, duygusal ilginin sosyalleşmede büyük role sahip olduğu söylenebilir.

1.5.Hayatta Kalmak

Avrupa ülkelerinde haset, şükran gibi duyguların raflarda yerini alması 20. yüzyılın başında gerçekleşmiştir. 21.yüzyıl eserlerinde çoğunlukla toplumsal gelişme odaklı konulara rastlanmaktadır. Ancak kırsal bölgelerde, duygusal, bilişsel gelişim sürecinin tamamlanmadığı toplumlarda bireyler haset, kıskançlık gibi duyguların eşiğine takılır. Toplamların gelişim yolundaki en büyük engellerden birisi toplumsal eşitsizliklerin, adaletsizliklerin hasetliğe karıştığı öteki odaklı yaşamaktır.

Hasetlik, kıskançlık ve açgözlülük arasında küçük ayrımlar bulunur. Hasetlik, arzu edilen bir şeyin karşı tarafta bulunmasına, onda mutluluk yaratmasına yol açan bir duygudur. Kıskançlık, sevginin rakibi tarafından elinden alındığına, alınacağına yönelik inançtır. Aç gözlülük ise, bireyi sürekli uyaran ancak imkânsız bir istektir (Klein, 2021, s.24).

Diyelim çevrenizdekiler sürekli sizi küçük düşürücü davranıyor, tenkit ediyor, takdir etmiyor. Çevremizdeki kişilerin manipölasyon, dezenformasyon, misenformasyon yoluyla yalnızlaştırmaya çalışması hasetlik, kıskançlık, kendi dünyasındaki açgözlülük duygularıyla ilgilidir. İdeolojik olduğunu düşündüğümüz ötekileştirilmelerin arka planındaki duyguları fark etmemiz gerekir. Onlara merhamet etmek, ulaşamadıklarından bu negatif yola başvurdıkları için onlar adına af dilemek en doğru yol olsa gerek. Bu kötü yöntemin onların aleyhine bir durum olduğu fark edilmelidir. Hatta o kadar iyi niyetli davranmaya devam etmek gerekir ki onların yaptığı hataya düşmemeli, birey öz benliğini koruyabilmelidir.

Türk toplumunda duygulara yönelik zaaflar mevcut olup olaylara salt hissiyatla yaklaşılmakta; ekonomik, siyasi ve aile yapısındaki problemleri gün yüzüne çıkarmalıdır. Hasetlik, kıskançlık bu noktada en tehlikeli duygulardandır. İkili ilişkilerimize emek vermek okyanusun içinde inci mercan aramayı, kimi zaman tek başına kalmayı, sessiz nefessiz olmayı, yeri geldiğinde ise su yutmayı, yeri geldiğinde ise oksijen tüpsüz kalmayı, kimi zaman da nefessiz kalmayı öğrenmeyi gerektirir.

Suyun derinliklerinde yüzerken deniz altının vahşi doğasının istilasına maruz kalabilir, bedeniniz kan revan içinde yolunuza devam etmek zorunda olabiliriz. Kimi zaman yorgunluktan baygınlık geçirmiş bir haldeyken bile yaşadığınızı fark ederiz. Nihayetinde su yüzüne çıkacak yüzdüğünüz engin denizlerde dost canlısı yunus balıkları size rehberlik edip yoldaş olacaklar.

1.6.Adil Bir Yetişkinliğe Yetişmede Ahlak

Çevremize doğru yolculuktan, geçmiş muhasebemizden evvel özümüzden, kendimizden, hali hazırdaki bakış açımızdan, düşünce yapımızdan, duygulardan, hislerden yola çıkmak; her zaman “özümüze” yakın kalmak gerekir. Özümüzdeki sıkıntılar ara sıra gündeme gelebilmekte; toplumsal alandaki çözümsüzlükler kişisel bir durum olabilmekte; bireysel algıları, duyguları, düşünceleri belirleyebileceğinden özümüzle mücadelenin dengelemesini gerektirir. Bu mücadele bilhassa ahlaki unsurlara denk gelir.

Bireyin ahlakı her şeyden önce eyleme geçmesine dayanır. En kutsal şey vatani görev için çalışmak, bu kapsamda zihin, kalp birlikteliğini harmanlamaktır. İrademizi kullanarak zihni, kalbimizi kullanmak; esirlikten kurtuluş yolu olup irademizin bize karşı hareket etmesini sağlar.

Bireyin toplumsal hayatındaki kurtuluşu kendi emeğiyle, hareketiyle vücut bulur. Bu nedenle yeteneğini, bilgisini esirgemeyen, daha fazlasını talep eden, bu kazanımlarını da başkaları için kullanan kişilerin ahlaklı olduğu söylenebilir.

Piaget'e göre bireyin ahlak gelişimi dışa bağlı ve özerk ahlak evresi olmak üzere iki evreden oluşmaktadır. Dışa bağlı ahlak evresinde bireyin ahlaki gelişimi toplum odaklı ahlaki gerçekliğe bağlıyken; özerk ahlak evresinde durumlara göre değişen, bireyin gereksinimlerine bağlı ahlaki gerçeklik söz konusudur (Kağıtçıbaşı, 2015, s. 221).

Bu bir tür ruhun kendisini inşa etmesidir. Ruhunu inşa etmeyen insan kendi emeğinin esiri, kendisini tüketen bireydir. Kendi kendisinin esiri olan birey aynı zamanda bencil, zorba, iletişim yetisinden mahrum bir insandır. Günümüzde iş ahlakından ticaret ahlakına kadar birçok sosyo-ekonomik hayattaki zayıflıklar medeni bir toplum inşa etmenin temelini zayıflatır. Böylece bencilliğin, kabalığın, zorbalığın zafer olduğu maddeci bir dünya toplumsal bir bakış açısının dışında kalır. Akıl, kalp birlikteliğini inşa edemeyen bireyler ruhunun hareketini önemsemez, kendi değerinden uzaklaşır, adeta uyuşmuş, kökleri temellendirilememiş kişiler olurlar.

Kendi içsel dünyasıyla derin bir muhabbette bulunan kişi aynı zamanda adil bir birey olabilir. Bu sayede dış dünyasıyla kendi ruhu arasında iletişimi kurarak harekete geçer, dengeyi kurar. Ahlaklı bir birey her şeyden evvel davranışının hangi amaca, neye hizmet ettiğini bilmelidir. Dolayısıyla amacının, davranışının, düşüncesinin, duygusunun kime, neye hizmet ettiğini bilen, şuurlu kişiler olmayı hedefliyor, böyle bireyler yetiştirmeyi amaçlıyoruz.

Adaletli bir birey kendisi için yaşayabildiği kadar başkaları için de yaşar; başkalarının hedefleri için de hareket eder. Fakat sadece başkalarının hedeflerine hizmet eden adaleti sağlayamaz. Zira adil bir birey öncelikle benliğindeki özgürlüğü keşfetmelidir. Ayrıca adil bir birey ne kendisinin istismar edilmesine izin verir; ne de başkasının istismarına göz yumar. Adil birey hakkı, hakikati savunan, zorbalığa karşı duran samimi bir insandır (Topçu, 2017).

Adil birey olmak ahlaklı, namuslu bir birey olmak da önemlidir. Ahlaklı bir birey hareketsizliğin yanlış bir şey olduğunu kabul eder. Ahlaklı bir birey çevresini, toplumu değiştirebileceğine inanır; ayrıca çalışmayı para kazanmanın ötesinde bir düstur olarak yaklaşılarak çalışmanın hakkını verir, işini düzgün yapar.

Hareketini eyleme geçirmeden önce düşünce dünyasındaki davranışı üzerine düşünür. Dürüst adaletli bir insan mutlaka zafer elde eder. Önemli olan sadece bir meslek sahibi olmak değil, yaptığı işi bir hedef bir gaye üzerine inşa etmektir. Aksi takdirde severek yapılmayan her iş “işsizlik” anlamına gelir. Kendimize esenlik getiren bir görev huzura erştirir. Kendisine esenlik getiren bir iş bireyi de toplumsal dünyasında makama erştirir; eriştiği saadet kadar ışık saçar.

1.7.Şahsa Şahsiyet Kazandırmak

İnsan doğduğu andan hayatının son nefesine kadar şahsiyet sahibidir; iradesi, hayalleri, idealleri, kültürü, gelenekleri, görenekleri bulunur. Fakat her çocuğun çocukluk yaşlarından itibaren kendisinin tercih ettiği şahsına özgü karakteri de bulunur. Kimi zaman yaşanan toplumdaki bulunulan şartlar kimi zaman zorbalığa, tahakküme, başkalarından gelecek yardıma, şahsi ihtiraslara sürükleyebilir.

Gerçek şahsiyeti olan bir birey kendisine dayatılan bu toplumsal unsurları kendi şahsiyetini güçlü tutma adına feda etmelidir. Aksi takdirde yenilgiye mahkûm olabilir. Dolayısıyla bir çocuğun çocuklukta inşa ettiği hayat hikâyesi ailesi tarafından verilen terbiye kendi kimliğini inşa ederek toplumsal unsurlardan sıyrılması adına önem arz eder. Kimi zaman insanların yaşadığı olaylar birbirini sıralar; imtihanlar, sıkıntılar, sorunlar birbirini ardı ardına, tekraren selamlar. Bu tekrarların nedeni verilen ilahi, toplumsal mesajların kemalat düzleminde idrak ve kabul edilmemesi içe bakışın göz ardı edilerek iç ve dış dengenin sağlanamamasıdır. Ötekinin, toplumun, mahallenin bakış açısının kalbin, aklın sesinin önüne geçmesi, benliğinin geri plana atılmasındandır.

Entelektüel bir düşünceye sahip olan kişi sadece davranışlarının değil aynı zamanda başkalarının davranışlarının altındaki sebepleri de anlayarak irade sergiler. Düşünce yapısı geliştikçe ufku genişler, kendi sıkıntılarına çözüm önerileri getirir; böylelikle dedikodu ve manipülasyona gerek duymaz. Manipülasyon sorunlara problemlere akılcı çözüm üretemeyen, gücü elinde bulundurmadığına inanan kişilerin kendilerini savunma mekanizması olarak başvurduğu bir durumdur. Dedikodu, manipülasyon bireyin toplumsal hayatta tercih ettiği takdirde kendisini uçuruma sürükleme riski bulunan huylardandır. Bu duygular çoğunlukla intikam amaçlı başvurulan eylemler olup bireyselleşmeye zarar veren durumlardır.

Bireyin ahlak gelişiminde Kohlberg'e göre üç düzey bulunur. Gelenek öncesi, geleneksel, gelenek sonrası düzey şeklindedir. Gelenek öncesi dönemde bireyler ceza, otorite, çıkar ilişkileri ahlak yasasını belirlemektedir. Geleneksel düzeyde bireyler kanunlara, kurallara uymak için ahlaki düzen geliştirmektedir. Gelenek üstü düzeyde ise herhangi bir kanun, kural için değil kişinin kendi geliştirdiği vicdan ilkelerine göre ahlak yasası inşa edilmektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalciler, 2015, s.221-226). Bireylerin kendilerini, çocuklarını yetiştirmesinde izleyeceği taktikler gelenek düzeylerini belirlemekte; belirlenen aşama uygulanacak yöntemlere işaret etmektedir.

1.8.Kendimizi ve Çevremizi Yetiştirmek

Çocuklardan öğrenecek çok şey var; bir çocuk edasıyla dünyaya benzer berraklıkla, sadelikte bakabilmek son derece değerlidir. Her gün karşılaştığımız her şeye ilk kez karşılaşmış gibi heyecan beslemek, hayranlık duymak büyümenin erdemlerinden olsa gerek.

Bireyin kendisini nasıl yetiştirdiği, çocuğun yetiştirilme şeklini belirlemekte; tercih ettiği yöntemler ise toplumsal bakış açısın1, sosyal, kültürel bakımlardan sağlamada birer yatırım aracı olmaktadır. Yaşadığımız hayat şahsın iradesiyle inşa edilmektedir. Bu nedenledir ki, insan için ancak çalıştığınızın karşılığı vardır. Gelişmeye, ilerlemeye açık olmak farklı bireylerin görüşlerine açık olmayı gerektirir. Eğer değişim tercih edildiyse, daha ileride olanlar bireyi geliştirecekken; geride olanlar aşağıya çekecektir. Hayaller, hedefler uğruna çekilen bütün çileler kutsaldır. Bu yolda harcanan emek kişinin şahsına ait olduğu gibi kazanılan ekmek de emekçinin şahsına aittir.

Nezaket, adabı muaşeret kuralları toplumsal yapıyı oluşturan en önemli dinamiklerimizdendir. Nezaketsizlik, karşı taraf üzerinde büyük bir psikolojik baskı oluşturur. Bu baskı, insanlar arasında iletişim kazalarına sebep olur; esasında sosyal çevremizle etkileşimimiz onları idare etmekten geçer.

Adabı muaşeretin cinsiyeti olmaz. Adabı muaşeretin ölçütleri vardır; her iki cinsiyet için de geçerlidir. Bazı metinlerde efendi sıfatının erkekler için kullanıldığını görüyoruz, efendi erkek tasviri var, oysaki beyefendi erkek, hanımefendi kadın nasıl olmalıdır, bunu tartışmalıyız. Dolayısıyla, efendilik olgusunun her iki cinsiyet için de önem arz ettiği belirtilebilir.

Beyefendilik, hanımefendilik ulaşılması gereken bir makam, mevki değil; ister kamusal, ister özel hayat olsun sergilenmesi gereken tutum, davranış olmaktadır. Tutum bireylerin bir konu hakkındaki düşüncesiye davranış ise tutumdan farklıdır. Kişilerin tutumları, düşünceleri arasında farklılıklar bulunabilir. Bu farklılık ne kadar çok olursa içsel, dışsal çatışmalar o kadar artar.

Kendisini, çevresini idare eden birisi, yaşama dair motivasyonunu yüksek tutmalıdır. Kolaylıkla telafi edilebilecek problemleri büyüterek tartışma, gerginlik mevzusu haline getirmek hatalı bir iletişim tarzıdır.

Toplumsal kutuplaşmalara karşı duyarsızlaşıldığında benliği sessizlik kaplar. İrtifa arttıkça zeminden gelen seslerin tonunun azalması, hatta belirli bir yükseklikten sonra duyulmadığını deneyimlemek mükemmel bir duygudur. Hızı düşürmeden devam edildiğinde geline yüksekliğin sessizliği zemindeki seslere nazaran âdeta kulakların pasını siler. Bu aşamada ruhumuzun, kalbimizin iç sesini dinler, diğerlerine dur diyebilmenin verdiği mutluluğu yaşarız.

Ülkedeki mevcut problemleri salt akıl politikayla çözemeyiz, bunun için önemli bir duygusal kalkınma planına ihtiyacımız vardır. Bunu akli başında insanlarla başarabiliriz, onları kendimizden uzaklaştırarak değil. Kalkınmanın şifreleri bu yollardan geçiyor olsa gerek.

1.9.Toplumsal İletişime Yetişmek

Yaşanılan toplumda sosyal ilişkilerin çoğu duygularla inşa edilir. Evlilik, çocuk yetiştirme, romantik bir birliktelik gibi özel alana ait bütün unsurlar çoğunlukla duygularla ilgilidir.

Toplumsal hayattaki ilişkiler, bir nevi idare etme sanatıdır. İkili ilişkilerimizde başkalarının doldurmasına gelerek belki de sevilen bir kişi hakkında olumsuz intiba geliştirilmesi büyük bir iletişim kazası olmakla beraber kendimizi, çevremizi kötü idare ettiğimiz anlamına gelebilir.

Yaşam tarzımız olaylara bakış açımızı belirler, olaylara bakış açımız ise yaşam tarzımızdan etkilenir. Planlı yaşamak sistematik bakış açısına sahip olmak; olaylara, risk unsurlarına dikkat etmek toplumsal bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Gelişmiş toplumların özelliklerine bakıldığında kurallara riayet eden, deneyimlere saygılı, profesyonellerin bakış açılarına önem veren algıya sahip olduğu görülebilir. Geleneksel toplumlarda ise ataerkilliğe biat eden, bir üst kuşaktan aktarılan günü kurtarmaya yönelik geleneklerin anın, şahsiyetin önüne geçirilmesi, geçmişten gelen törenin eleştiriye kapalı oluşundandır.

Ataerkilliğin yaygın yaşanması hatalı bir toplumsal cinsiyet kimliğine neden olur. Birçok önemli toplumsal statünün yalnızca erkeklerin hak ettiği, ev içi rollerde ise çoğunlukla kadınlar tarafından yerine getirildiğine yönelik bir toplumsal hafızayla hareket ediliyor. Kırsal ve geleneksel yörelerde, kadınların üzerinde büyük bir sosyal baskı bulunmaktadır. Kent hayatında bile, kadının adı var bir de görünmeyen emeği.

Bireysel kimlik inşa edemeyen bir birey toplum tarafından yönlendirilmeye âşıktır. Böyle bir yüreği olan kişi kendisinin, çevresindekilerin hakkının çiğnenmesine ses çıkarmaz; dolayısıyla zalimlere karşı direnemez.

Toplumun lütfuna âşık bir birey ötekinin heveslerine teslim olur. Ancak hakikatten beslenen bir birey kimsenin arkasından gitmek istemeyeceği gibi toplumsal ispata gerek duymaz. Hakikate nasıl ulaşabiliriz, sorusunun şifreleri hakikat yolcularında saklıdır.

Büyük kalabalıkları, ulusları, toplumları peşinden sürüklemek elbette ki alkış gerektirir; fakat insanı bir yandan söylemleriyle, adımlarıyla kitleleri peşinden sürükleyeceği için merhamet, ebedilik, kalıcılık gibi idealardan uzaklaşılacak büyük yük ve sorumluluk gerektirecektir.

1.10. İletişimde Nezaket

İster yeni tanışılсын ister uzun süredir tanışılıyor olsun, özel bir araştırma kapsamında öğrenilmek istenmiyorsa karşı tarafın yaşının, medeni durumunun, maaşının sorulması olumsuz bir intiba oluşturabilir. Bu yazılı olmayan bir görgü kuralı olup kişiler gerekmedikçe belirtmek istemeyebilir. Ancak, günümüz toplumunda bu konular hususi olarak merak uyandırmaktadır.

Bazı kişiler çevresinde olup bitenden haberdar olmayı önemli bir uğraş olarak edinir. Oysaki bu durum yüz yüze iletişim sayesinde değil, başkalarının ifadeleriyle gerçekleşmektedir.

İçinde bulunduğumuz kültürde bireyler en çok birbirinin özel hayatıyla ilgilenmekte; medeni duruma göre itibar sergilenebilmektedir. Özellikle kırsal yörelerde bekâr olmak toplumsal itibar bakımından evli olmaktan daha geride bir durum şeklinde algılanabilmektedir. Esasında ne kendimizi, ne de çevremizi gerçekten tanımaya çalışmıyoruz. Gerçek bir tanışma, iletişim ve karşılıklı nezaketi gerektirir. Gerçekten tanışıyor olsak herkesin ne kadar zor bir hayatı olduğunu, zorluklarla mücadele ettiğini fark eder; birbirine kaba davranmaz, nazik davranır, yük olmak istemeyiz.

2. AİLE OLMADA Ç SINIFI EHLİYET

2.1.Çocuğun Aile İçindeki Yeri ve Kimliği

Çocuk sosyalleşme, sosyal gelişim sürecini deneyimleyerek, tecrübe ederek ilk olarak ailede öğrenmeye başlar. Bu durum yalnızca çocuklar için geçerli olmamakta, her birey öğrenme sürecini hayat boyu devam ettirmektedir. Çocuklar aile içerisinde bağlılığı, fedakârlığı öğrenirken; aile bireyleri de benzer duyguları deneyimler. Huzurlu bir birey, aile olmaya hem çekirdek aile hem de geniş aileye ihtiyaç duyar. Aile değerlerinin yaşatılmasında geniş aile bakımından büyük anne, babalar, tıpkı çocuklar gibi ailenin refahının, mutluluğun güvencesi olmakta, neslin devamını sağlamaktadır (Kayaalp, 2013, s.14). Bireyin yetiştiği ailenin yapısı, yer aldığı toplum onu etkileyen kültür kalıpları bireyin duygu düşüncelerini, davranışlarını belirlemede önemli rol oynar (Cüceloğlu, 1994, s.40).

Psikoloji disiplini çocuğu bireysel bağlamda ele alırken, çocukluğa yönelik politikalar da sosyolojiyi ilgilendirir. Çocukluğu toplumun temeli olarak kabul etmek, kuşaklararası ilişkileri anlamak, çocuk haklarına yönelik saygının artırılmasını hedeflemek önemli bir girişimdir (Mayall, 2019).

Çocuğun, çocukluğun yetişkinlikten farklılıkları moderniteyle görünür hale gelmiş (Qvortrup 2005, s.4); çocukların yetişkinler gibi ele alınmaması gerektiği anlaşılmıştır (Rousseau, 1941, s.18). Çocukluk, çocukken bize yapılan yanlışların yanlış olduğunu bilmemizden dolayı adeta bir cehennem, acı çektiğimizi hiç kimsenin bilmediği bir yerdir (Kaya, 2018, s.15). Çocukluğun sosyolojik yönüyle ele alınması, çocuk haklarının gelişimini gerektirmesi, çocuğun adil bir dünyada yetişmesi adına önemlidir (Mayall 2019, s.6).

Ayrıca aile çocuğun mutlu bir ortam bulması adına gereklidir. Mutlu bir ortamda yetişen insanlar yaşadığı olaylarda mutlu olurlar, bir yön bulurlar (Cüceloğlu, 1994, s.91).

Ailenin en önemli işlevinin, psiko-sosyal bakımdan sağlıklı çocuklar yetiştirmek, topluma iyi bireyler kazandırmak, toplumun bütünlüğünü sağlamak olduğu söylenebilir (Kayaalp, 2013, s.14). Çocuğun toplumsal değeri, faydacıl, psikolojik, sosyal yönleri bulunur. Faydacıl değerinde çocuk yaşlılık güvencesidir. Psikolojik değerinde çocuk mutluluk, gurur kaynağı, aile içinde sevgi ve beraberlik nedenidir. Sosyal manada ise çocuk sahibi olmak toplumsal onaylanma sebebi, evlilik garantisi, ailede soyun devamı olarak değerlendirilmektedir (Kağıtçıbaşı 2019, s.150).

Türkiye’de anne babaların çocuklarına affettiği değerler arasında ekonomik, psikolojik değerler ön plana çıkar. Kültürümüzde anne babalar, çocuklarından bekledikleri özelliklerde hayırlı bir evlat olmak istedikleri, özellikle çocuklarının yaşlılık güvencesi oldukları görülür. Ebeveynler çocuklarını “*Ben sana bakıp büyütüyorum, bunun karşılığında da sen de yaşlılığın da bana bakacaksın*” şeklinde bir yaptırıma zorladıkları; böylece ilişkilerde bağımlılık yarattıkları söylenebilir (Yeşilyaprak, 2015).

2.2.Çocuk Yönleriyle Aile

Türkiye’de aile kurumu, bütüncül, kapsamlı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur. Modern zamanlarda geleneksel aile kurumunun durumu, çözülen aile bağlarının nasıl güçlendirileceği sorunları ortaya çıkar. Aile konusu emek, sistematik çalışma isteyen bir konu olup temeli sağlam atılması gereken yapı gibi olması, toplumsal gelişiminin güçlü olması, aile kurmanın temel dinamiklerine odaklanmayı gerektirir. Esasında aile kurumunu risklerden korumak için ailenin tüm gelişim evrelerinin ele alınması önemlidir.

Aile, devletin değerlerinin aktarımında önemli bir yere sahiptir. Aile kurumu pek çok görüşe göre muhafazakâr bir kurumdur. Diğer deyişle, geleneksellik karşıtı olanlar için aile kurumu korkutucu, özgürlüğü kısıtlayıcı unsurdur. Fakat bu bakış açısı da toplumsal yapıyla ilgilidir. Modern toplumlarda ailenin rolü bireysel özgürlükler bağlamında kısıtlayıcı bir unsur olduğu belirtilebilir.

Geleneksel bir toplumda mı yoksa modern bir toplumda mı aile kurmak kolaydır? Ülkemizde geleneksel aile değerlerin muhafazası, toplumsal itibarın anahtarı olan evlilik, aile kurumu kolay ulaşılabilen, elde edilebilen bir değer gibi algılanmaktadır.

Aile kurumunun, evliliğin kutsallığının, kadın erkek ilişkilerinde iletişim şeklinin, sınırın, merhametin, sevginin anlamının, öneminin evlenmeden önce mutlaka fark edilmesi gerekir. Çiftler mutlaka evlenmeden önce kursa tabi tutulmalı, önce kendi yüreğindeki çocuğu büyütmeli, ardından gelecekteki çocuğunun nasıl yetiştireceğine yönelik öncül bir paradigma geliştirip kendisini hazırlamalıdır. Bireyler kimi zaman kendisini hazır hissetmeden, evliliğin sorumluluklarının farkında olmadan, karşı cinsiyeti tanımadan hızlıca aile kurabilmektedir.

Birey çevresindeki, kendi özel hayatındaki olumsuz deneyimlerden dolayı evliliğe mesafeli durmak isteyebilir. Bunları hızlı bir şekilde detokslamak çoğu kez kolay olmaz, aile kurmanın sorumluluğu, farkındalığı kolaylıkla geliştirilemez. Sağlıklı bir evliliğe, aile kurmaya yönelik düşünceler bireylere üniversite yıllarında kademeli olarak verilmelidir. Bireyin aile kurmaya yönelik mevcut endişeleri alanın uzmanları tarafından giderilebilmeli; aile kurmak isteyen bireyler uzmanlara endişelerini iletebilmelidir. Bu şekilde sağlıklı toplumun temelleri atılmış olacaktır.

Tümevarımsal bakış açısıyla toplumsal problemlerin anlaşılmaaya çalışıldığı, sorunların daha büyük olduğu görülebilir. Toplumsal yapıdaki karmaşıklık başta aile olmak üzere tüm toplumsal kurumları negatif şekilde etkiler. Bu sorunları iyileştirmedeğimiz sürece aileye yönelik önleyici, koruyucu tedbirler işlevsel olmayacaktır. Düşünün ki, adımların hatalı atılmasıyla devamlı ayağını kıran bir çocuğun ayağının sürekli alçıya alınması çözüm olmayacağı gibi, adımlarını doğru atmayan bir toplum sorunlarından kurtulamayacaktır.

2.3.Bencil Çocukluk Veya Elçil Çocukluk

Her ebeveynin zihninde çocuğun nasıl yetiştirilmesi gerektiğine yönelik soru işaretleri yer alır. Bu endişeler ebeveynlerin aile yapısı mı, geleneksel, modern yaklaşımlar mı hangisinin benimsediğine bağlı olarak değişmektedir. Bencil ve elçil çocukluk ifadeleri yazar tarafından imgelenmektedir.

Geleneksel bakış açısının yanı sıra modern bakış açısına sahip ebeveyn veya ebeveynlerin her ikisi için de bu durum karmaşık bir durum arz eder. Bireyci toplumlarda ebeveynler çocuklarını yetiştirirken kendi bakış açılarını önemsemekte; çocuğu ayrı bir birey olarak değerlendirmektedir. Fakat toplulukçu/geleneksel toplumlarda daha ziyade çocuğun toplumun normlarına uygun bir birey olması önemsenmekte; çocuk toplumun normlarına göre yetiştirilmektedir.

Bireyci bakış açısıyla toplumdan soyutlanan bir çocukluk, bencil bir çocuk yetiştirme ideolojisine sahip ebeveyninin tutumundan kaynaklanıyor olabilir. Ebeveynler çocuğu kimi zaman bir birey olarak değerlendirmekte, kimi zaman ise onu yaşlılık garantisi olarak görmekte, bencil bir perspektifle yetiştirmektedir. Bu doğrultuda çocuğa yönelik bakış açısının iki noktada ele alınabileceği söylenebilir. Birincisi bencil çocukluk, ikincisi elçil çocukluktur. Bencil çocukluk ideasında toplum-birey ilişkisinde, çocuğa yönelik bakış açısının çocuğun birey-toplum ilişkilerinin göz ardı edilmekte; çocuk yaşlılık garantisi olmakta, eşlerin birbirine bağlılığı öne çıkarılmaktadır. Elçil çocukluk ise, çocuğun, birey- toplum ilişkisinin, eşlerin menfi çıkarlarından ziyade, çocuğun kişilik haklarının, toplum yaşamının göz önünde bulundurularak yetiştirilmesini ifade eder.

Çocuk yetiştirmenin önemi çoğu kaynakta annenin hamilelik dönemine kadar dayandırılarak vurgulanır. Fakat çocuk annenin rahmine düşmeden önce de hem anne hem de baba adayının doğacak çocuğa hazır olup olmadığı konusunda bilincinin, farkındalığının olması gerekir. Toplulukçu kültürlerde, çocuklar fazlasıyla özgeci tutumla yetiştirilebilmekte; toplumsal normlar çocukların özgürlük alanının önüne geçebilmektedir.

Belli bir yaşam paradigması, felsefesi olmayan kişilerin ister bencil, isterse elçil olsun, çocuk yetiştirme tarzına uygun nasıl davrandığı soru işaretine dönüşebilir. Çocuk yetiştirme ilkesinde ebeveynlerin bu soruyu kendisine sorması, ona göre nasıl bir yol izleyeceğine karar vermesi gerekir.

Kişilerin *“Ben ebeveyn olabilir miyim? Ebeveyn olarak sorumluluğu alabilir miyim? Karşılaşılabileceğim problemleri çözebilir miyim? Krizleri yönetebilir miyim? Yeterince sabırlı mıyım ?”* sorularını kendilerine yöneltmesi önemlidir. Daha özel olarak, ebeveynlerin çocuk sahibi olmadan evvel geçmişindeki yüklerinden arınması gerekir. Bireyler *“Geçmişimdeki travmaları iyileştirdim mi?”* sorusunu kendisine sormalı, bu sorunları çözmek için çabalamalıdır. Türk toplumunda çok yönlü sorunlar bulunmakta; bu sorunların temelinde eğitimsizlik, değer eksikliği, gelecek nesillerin yetiştirilmesi gibi konular başta gelmektedir.

İster ekonomik, ister kültürel olsun sorunların bütüncül halde değerlendirilmesi önemlidir. Çünkü kişinin ister maddi ister maddi olmayan sermayesine yönelik belli bir farkındalığının olması gerekir. Çocuk eğitiminin amacı topluma faydalı birey yetiştirmektir. Birey ilk doğduğu andan itibaren toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla ilk sosyalleştiği ortamın aile olması, çocuğun, gelecek nesillerin yetiştirileceği kültürü hakkında bilgi verir.

İyi bir birey olmanın temeli her şeyden önce eğitime dayanır. Her birey iyi bir ailede yetişmeyi, iyi bir aile olmayı hak eder. Eğitim sadece ailede başlamamakta, toplumsal bir süreç olmaktadır; yakın, uzak sosyal çevrede, kurum, kuruluşlarda, iş hayatında devam etmektedir. Günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile bu eğitim dijital alana da taşınmaktadır.

2.4.Babanın Rolü

Anne, bir çocuğu elbette ki dokuz ay karnında taşıyan, dünyaya getiren en önemli geçmiştir. Baba ise toplumsal rolünü çocuğu dünyaya geldikten sonra onu hayata hazırlayarak sergiler. Çocuk için anne, tarihsel bir geçmişken; baba ise onun geleceği ve akıbetidir. Zira baba, çocuğun yetiştirilmesinde güç ve otorite sembolüdür. Baba atadır, servettir; kalıcı mirastır. Babasıyla problemlı bireyler gelecek inşa etmede, maddi kazançlarını biriktirmede zorluk çekerler. Baba saygısı ailenin temelidir; baba demek ayakları yere sağlam basmaktır.

Babalık, yalnızca biyolojik bir süreç olmanın ötesinde, bir erkekte ruhsal, kişisel ve toplumsal dönüşümü beraberinde getiren bir deneyimdir. Bir bireyin baba olması beraberinde, sadece kendisine değil, ailenin varlığına dair hayati kararların sorumluluğunu üstlenmesini gerektirir. Nitekim çocuklar her şekilde ebeveynlerini taklit ederler; bunun üzerine kimlik inşa etmek için uğraşırlar. Babalık deneyimi sadece maddi ihtiyaçları karşılayan bir sorumluluk üstlenmenin ötesinde, bireyin ailesi için, bugünü, yarını için mesuliyeti olan bir görevdir. Babalık özellikle ataerkil toplumlarda maddi, manevi yükü omuzlayan bir figürdür.

Babayı ataerkillikle ilişkilendiren pek çok paradigma felsefi bakımdan birtakım hatalar yapar. Babasıyla sağlıklı bir iletişimi olmayan çocuk bugününü, geleceğini inşa edemezken; annesiyle iletişimi olmayan geçmişiyi var olamaz.

Ailede babalık rolü vurgulanırken üstlenmiş olunan görevler, üretilen ilişki biçimleri kapitalizmin, modernitenin getirmiş olduğu anlayış kalıplarıyla daha da açıklığa kavuşturulur. Kapitalizmin, modernitenin getirdiği bireysel yükümlülüklerle baş etmeye çalışan baba diğer yandan geleneksel toplumsal beklentilerle mevcut sistem arasında sıkışır. Modernitenin beraberinde getirdiği felsefi, ahlaki krizler, sanayi devrimiyle başlayan yapısal dönüşümler, aile kurumunun cinsiyet rollerini, bireysel sorumluluk alanlarını kökten değişime uğratmıştır. Günümüz için en iyi baba figürünün geleneksel ahlaki kodların tevarüs edilmesi mevcut sistemsal araçların etkin bir şekilde kullanılmasıyla sağlanabilir. Bu noktada babanın çocuklarıyla iletişim şekli onlara rol model olmasında önemlidir. Çocuk ebeveynin istemediği bir hareketi sergilediğinde ona nasıl yaklaşacağı, hitap edeceği, kurulacak yüz yüze iletişim şekli, ses tonu çocukta önemli etkiye sahiptir. Ebeveynlerin çocuklarının doğrularını veya eksiklerini onun yaş grubuna göre değerlendirmesi, onu birey olarak ele alması gerekir.

Tarih boyunca erkek, baba, koca ve ailenin geçimini sağlayan birey olarak kamu alanı ve maddi dünyayı şekillendirmişken; kadın eş ve anne olarak özel alanla, yani ev içi işleriyle, çocuklarının bakımıyla ilgilenmiştir. Oysaki babanın sevgisi, gücü, varlığı bir çocuk için oldukça önemli, vazgeçilmez bir destekçisidir. Babasının varlığını, korumasını göz ardı eden bir çocuk büyüdüğünde birçok sorunla karşılaşabilmekte, sorunlarını çözmekte zorlanabilmektedir (Kayaalp, 2013, s.23).

Özellikle, yeni doğan bir bebeğin babasıyla ilk teması çok önemlidir. Kimi zaman anne doğumdan hemen sonra bebekle temas kuramaz; fakat annenin yokluğunda baba çocukla ilk temasını gerçekleştirmelidir. Bu ilk temas kurulduğunda bağlanma gerçekleşir; bu konuda babaların rolü en az anneler kadar önemlidir (Sears ve Sears, 2017).

Çocuğun duygu dünyasının gelişiminde babanın rolü önemlidir. Bu kapsamda, utangaçlık ve suçluluk duyguları erken yaşlardaki aile deneyimlerine dayanmakta özellikle babadan öğrenilmektedir. Utanma duygusu yaklaşık iki yaşında ortaya çıkar; ancak suçluluk duygusu sekiz yaşından önce görülmez. Utangaç insanlar olumsuzluklar karşısında başkalarını suçlama eğilimindedir. Aynı zamanda başkalarına karşı öfke, saldırgan tutum sergileyebilirler. Suçluluk duygusuna eğilimli kişiler ise daha az öfkelenmekte, öfkelerini doğrudan belirtmeye; başkalarına empati kurmaya daha çok meyillidir (Mlodinow, 2022, s.206).

Yetişkinler kimi zaman çocukların çocuk olduğunu unutur, onlardan yetişkin kadar olgun davranış bekleyebilirler. Bu durum büyük bir hatadır. Örneğin, dört yaşındaki bir çocuğun yalan söylemesi onun için utanç duygusunun gelişmemesinden kaynaklı oyun olabilirken; beş yaşındaki bir çocuğun utangaçlık duygusunun gelişmesi sayesinde yalan söylemek çekilecek bir durum olabilmektedir (Goleman, 2023, s.356). Unutulmamalıdır ki çocukta somut dönemden soyut döneme geçilmeden, utanma, çekinme gibi soyut duygular gelişemeyebilir. Bu davranışlara karşı daha yapıcı olunması, katı, öfkeli davranılmaması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuk hatalı davranışını oyun zannedip pekiştirebilir. Bir çocuğun gelişiminde baba figürü en az anne kadar önemli olmakta; özellikle kız çocuklarının sağlıklı bir birey olmasında baba sevgisi öne çıkmaktadır. Türk toplumunda X kuşağı zorlu çocukluk geçirmiş olup kendi ebeveynlerinden sevgi görmede zayıf kalmış olabilir, hatta bu durumun dahi farkında olmayabilir. Y ve Z kuşağın bu durumu yargılamaması bu durumu hoş görmesi; zorlu bir yaşama karşı mücadele ettikleri için onları onurlandırması kendi ruh sağlıkları için elzemdir.

2.5.Aile İçi Görev Dağılımının nemi

Evinizde aile içi iş bölümünün nasıl olduğu sorusundan modern anlamda aile içi görev dağılımına yönelik bilgi anlaşılır. Örneğin, ocuğun yetiştirilmesinde, çocuğu parka götürmekten ev içinde ödevlerin yapımı, öz bakımı gibi konularda ebeveynlerin birbiriyle görev dağılımını yapıp yapmadığı ne çıkar.

Türk toplum yapısında aile içi görev dağılımında çoğunlukla kadınlar rol üstlenmektedir. ocuk yetiştirmek aile içindeki sorumlulukların eşit, adil bir şekilde paylaşımını gerektirmekte, toplumsal bir süreç olmaktadır. Kültürel farklılıklardan, tarihsel süreçlerden, toplumsal değerlerden, çevresel faktörlerden etkilenerek kadının ev içi rollerden kaynaklı sınıfsal olarak ikincilleştirildiği söylenebilir.

Aile yapısında değişmeler toplum yapısını değiştirdiği gibi ocuk yetiştirme şeklini değiştirip dönüştürür. Geniş aileden çekirdek aileye doğru oluşan dönüşüm artık çekirdek aileden tek ebeveynli ailelere doğru gerçekleşmiştir.

Çocuğun bakımı, topluma kazandırılması, eğitimi, sorumluluğu gibi görevler sadece kadınlar stleniliyorsa ciddi bir problem olduğu söylenebilir. Ev içi birçok sorumluluğu tek başına üstlenen kadın kendisini tek ebeveyn gibi hissedebilmekte, psikolojik olarak evlilikten ve eşinden uzaklaşabilmektedir. Bu nedenle, ev içi sorumlulukları eşler birlikte üstlenmelidir.

Elbette ki, eşlerin sorumlulukları karşılıklıdır. Yalnız, tek ebeveyn hissinde birey olarak, hayatın sorumluluklarını tek başına üstlenmesi pek kolay değildir. Burada medeni durumun tek ebeveyn oluşu problem teşkil etmeyebilir; fakat birey psikolojik olarak tek ebeveynse tedirgin edici olabilir.

Aile içi iletişim, aile içindeki görev dağılımı, maddi, manevi paylaşım yapmanın, hayatı paylaşmanın temelinde yer alır. Hayatı paylaşmak, sevinci, hüznü hayat arkadaşıyla beraber göğüslemek aile içi iletişimin önemli unsurlarındandır.

Sağlıklı ebeveyn ilişkisi bireylerin ruh sağlığıyla da ilgilidir. Eşlerin birbirine ilgi göstermesi birbirine empatiyle yaklaşması iyi bir iletişimin temelini oluşturur. Bireyler evliliklerinde çocuk sahibi olmadan hatta aile kurmadan önce birbirlerine aile olmayı başarmalıdır.

2.6.Postmodern Kadın ve Çocuk

Modern zamanlarda, çalışan kadın için “*Çocuğa kimin bakacağı*”, “*çocuk yetiştirmede işbirliğinin nasıl olacağı*” gibi konular tarihsel süreçte tartışılmaktadır.

Sanayi devrimiyle beraber teknolojiye üretim araçlarında değişimler olmuş; bu durum toplumsal hareketliliği meydana getirmiştir. Böylece küçük şehirlerden büyük şehre iş bulmak amacıyla yer değiştirmeyi gerekli kılmıştır. Kırsal alandaki sanayileşme kırsal için avantaj oluşturduğu kadar dezavantaj da meydana getirmiştir. Temel geçim kaynağının tarım olduğu topluluklarda, el emeğine dayalı kırsal topluluklarda sanayileşme işsizliğe neden olmuştur (Thweatt, 1968).

Mevcut bu değişiklikler bağlamında toplumsal hareketlilik toplumsal tabakalaşma, toplum yapısı üzerine etki etmiştir. Temel geçim kaynaklarının değişmesi, iş sahalarının farklılaşması, sosyo- ekonomik düzeydeki gelişmeler aile yapısını da değiştirip dönüştürmüştür (Cullen & Novick, 1979).

Kadının iş hayatına girmesi çekirdek aileyi değiştirmiş özellikle kentleşme kırsallığın tersine aile yapısı, toplumsal değişme üzerine önemli etkilere sahip olmuştur. Kırsal alanda geleneksellikten kaynaklı çok çocuklu aileler daha fazla görölmekte iken; kent yaşamında gerek evlerin fiziksel koşulları gerek kadın statüsündeki değişiklikler çocuk sayısını da belirlemiştir.

Ölkemizde aile yapısındaki değişmeler, modernleşmeler çatışmacı bakış açısından ziyade işlevselci bağlamda değerlendirilebilir. Çatışma yeni bir bilgi oluşturmasından dolayı esasında besleyici, geliştiricidir. Aile toplumların her döneminde var olmakta, aile içi çatışmalar sıklıkla gerçekteşmektedir. Çatışma deyince sadece kavga, şiddet gibi durumlar gelmemeli, tez anti tez olgusundaki gibi sentezleyici olduğu takdirde geliştirici olabileceği akılda tutulmalıdır. Bu gelişim, kırsal değil kentli perspektifle sağlanabilir. Her yeni kuşak farklı vizyona sahip olmakta, gelişmelere açık olmanın yolu ise bilişsel, duygusal emek sarf etmekten geçmektedir.

Geniş aileden çekirdek aileye olan dönüşüm, kentleşme ile beraber çekirdek ailede yeni bir kuşağın temelini atmıştır. Yeni kuşak bir kuşakla farklılaşmaya, çatışmaya başlamıştır. Kuşaklar arası farklılaşma temel geçim kaynakları tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklerle ilişkilidir (Goldscheider ve Waite, 1991).

Köyden kente göç eden kuşak kentin yeni kültürüne adapte olurken; köyden getirdiğı gelenek, görenekleri de yaşatmaya çalışmaktadır. Böylece o dönemde kentler, köyden kente göçün daha geniş anlamda geleneksellikten moderniteye geçişin alanları, yeni mekânları olmuştur (Appadurai, 2008). Kent yaşamı, her ne kadar 1950’li yıllar itibariyle cazibe merkezi olsa da günümüz kentlerinde sağlıklı bir aile kurabilmek, bu aileyi sürdürebilmek çocuk yetiştirebilmek birçok riskleri beraberinde getirir.

Kent hayatının bireye sunduğı fırsatlar kendi cazibesini artırırken kırsal alandan kopan bireyin kırsaldaki avantajlarından uzaklaşmasına da sebep olmuştur. Köyünde ailesiyle beraber yaşayan kimi zaman geçimlik üretimle sosyo-ekonomik durumunu oluşturan bireyler kente gelerek sosyo-ekonomik sorunlarla yüzleşmektedir. Köyden kente göç göç eden ilk kuşak modernitenin değil, yoksulluğun kırsallığın devamı yani köye olan özlemin tezahürü olarak görülür (Sassen, 2001).

Elbette ki kırdan kente olan göçün çıktısı yoksullaşma olmakta, aile yapısındaki değişme ise adeta yaşam mücadelesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun şehir, toplumsal yaşam üzerine de birtakım etkileri olmuştur. Düzensiz kentleşme, gecekondulaşma buna bağlı olarak suç, alt kültüre dayalı davranış örüntülerinin kentlerde yaygınlaşmaya başlaması bu etkilerdendir.

Alt kültür özellikleri olarak gecekondulaşma, suça sürüklenen çocuk, kimsesiz çocuklar çocuk bağlamında ortaya çıkan önemli endişelerdendir. Çocuğun suça sürüklenmesinde, cinsiyetin, yaşın yanı sıra sosyal ve çevresel faktörleri sosyolojik unsurlar olarak ön plana çıkarmaktadır. Kır- kentli olma, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, aile içi iletişim, ailede yasaklı madde kullanılıp kullanılmadığı çocuklar için önemli birer risk faktörlerindendir (Ayan 2011, s.101).

Kentte kadının teknoloji ile ilişkisi gelişmiş, teknolojinin getirdiği kolaylıklar ev işleriyle üstesinden gelmesini daha kolaylaştırırken, çocuk yetiştirme, çocuğun bakımı gibi konularında riskleri meydana getirmiştir. İş hayatına atılarak geleneksel aile bağlarından uzaklaşma, statü kazanan kadın için zorluk oluşturur.

Yakın akrabalık ilişkilerinin var olduğu, yakın arkadaşlık ilişkilerinde sosyal desteğin bulunduğu yerlerde çocuğun bakımı çalışan anne için kolaylık olmaktadır. Fakat ailesinden uzakta, aile bağları zayıf olan çalışan ebeveynler için çocuğun bakıcı ihtiyacı oluşur. Bunun için kreş, gündüz bakım evleri çocukların yarı zamanlı, tam gün vakit geçireceği

eğitim yerlerinin ötesinde çocuk için *sözde* güvenli alanların oluşturulduğu yerler olmuştur.

Bu durum kentleşmeyle, modernlikle yakından ilişkilidir. Şehirde yaşamasına, hatta yakın akrabalık bağları güçlü olmasına, çocuğun bakımını üstlenebilecek, çocuğu bir süreliğine bırakabilecek sosyal destek mekanizması olmasına rağmen kreş, gündüz bakım evleri tercih edilen yerlerdir. Buralarda çocuğun yakın arkadaşlarıyla sosyalleşmesi amaçlanarak özellikle çalışan ebeveynler için bakım merkezleri olabilmektedir.

Modern aile yapısına sahip ebeveynler çocuğun eğitimi için kimi zaman bir üst kuşaktan destek almak yerine profesyonel desteğe başvurulabilir. Eve bakıcı çağırma bu profesyonel bir desteğin farklı yönüdür. Her ne kadar profesyonel destek anne için kurtarıcı olsa da baba içinde anne içinde gündelik yaşamında aklının, kalbinin bakıcısında, çocukta kaldığı durumlar söz konusu olabilir. Bu noktada küçük çocuğun bakımını kimin üstleneceği önemli bir tartışma konusudur.

Okul çağındaki bir çocuk henüz sorumluluğunu üstlenebilecek, bakımını sağlayabilecek düzeyde değilse, yetişkin desteği devam eder. Bu ebeveyn desteğinin iş hayatı, sosyo-ekonomik, kültürel, sağlık, eğitim gibi profesyonel desteklere göre zayıf kaldığı görülebilir. Burada çocuğun fiziksel gelişimi, öz bakımı, sosyal hayatı üzerine ailenin tecrübeli olup olmamasına; profesyonel destek almaya açık olup olmamasına bağlıdır.

İletişimin temeli merhamettir. Özüyle barışık olan kibirli olmaz, aşağılık veya üstünlük kompleksi geliştiremez.

2.7.Aile İçi İletişimde Temel Pratikler

Evlilikler aile içi iletişimin çocuklar üzerine etkisinin olması, iletişim kazalarının engellenmesi doğru iletişim için önem arz eder. Burada aile üyelerinin hoşlandığı konuları anlamak, sevgi dilini çözmek, doğru bir iletişim için gereklidir.

İletişim her zaman doğrusal olmaz, kimi zaman tartışmalar meydana gelebilir. Bu esnada, hızlıca bir yargıya varmak, yorumlar yapmak, kararlar almaktan ziyade doğru kararı alabilmek için sabırlı, sakin kalmak gerekir. Suçlayıcı, eleştirici sen dilini kullanmak yerine anlayışlı, olgun bakış açısına sahip ben dili doğru iletişimde ikili ilişkilerde, toplumsal hayatta tercih edilen davranış tarzı olmaktadır.

İletişim duygularını karşı tarafa etkili bir şekilde aktarabilmek, iyi bir dinleyici ve eleştirel bakış açısına sahip olabilmek; suçlayıcı olmak yerine ben diliyle konuşabilmek; başkalarının eylemleri ile şahsın kendisinin edimleri, tepkileri, yargıları ayırt edebilmektir (Goleman, 2023, s.389).

Kimi zaman aile içi tartışmalarda kişiler karşı tarafın dediğine değil, geçmişte yaşanan olaya takılmakta, hatta eski olayları sık sık gündeme getirebilmektedir. Yaşanan andan uzaklaşılması, geçmişte yaşanmaya devam edilmesi problemleri çözmekten ziyade yaşanan olaya takılı kalınması öfkeyi, kızgınlığı artıracak; yeni küskünlüklere, kırgınlıklara sebep olacaktır.

Öfke, nefret, aşk gibi güçlü duyguların temelinde bireyi harekete geçiren dürtüler bulunmakta, bu dürtülerin kontrolünü duygusal zekâ sağlayabilmektedir. Bu durum, özellikle romantik ilişkilerinde “*sevme, sevilme, terk edilme duygusal bakımdan muhtaç bırakılma*” gibi korkuları gün yüzüne çıkarabilir. Bu nedenle, eşler arasındaki tartışmalar hayati bir tehlike gibi algılanmasına ve tepki verilmesine sebep olmaktadır (Goleman, 2023, s.195). Bu nedenledir ki romantik bir ilişkiden önce bireylerin çocukluk dönemindeki, geçmişindeki yaşadığı terk edilme endişelerini çözmesi gerekir.

Sağlıksız bir aile içi iletişimde aile bireyleri birbirine imalarda bulunmakta, karşılıklı hata bulmaya çalışılmakta ve aralarındaki kırgınlıklar uzatılmaktadır. Eşlerin birbirinden sürekli negatif tavırlar görmesi kişilerde çaresizlik duygularına neden olur. Aile içindeki kırılmalıklar genellikle bu negatif davranışlardan kaynaklı olup evliliğin ilk yıllarında, eşlerin birbirini tanıma sürecinde yaşanmaktadır. Boşanmalar ise çoğunlukla evliliklerin ilk yıllarında görülmekte olup

dünyaya çocuk geldiyse eğer, bu boşanmadan çocuklar oldukça örselenmektedir.

Kadın erkek ilişkilerinde duygusal zekâ önemli yere sahiptir. Duygusal zekâ ile entelektüel zekâ yüksekliği arasında farklılıklar bulunur. Yüksek IQ'lu erkek *“hırslı, üretken, sorunlarını yansıtmayan, tepeden bakan, duygularına gem vuran kişiler”* iken; duygusal zekâsı yüksek erkekler *“sosyal açıdan dengeli, dışa dönük ve neşeli, korkaklığa veya derin düşünmeye yatkınlığı olmayan kimselerdir.”* Yüksek entellektüel zekâlı kadınlar ise *“Düşüncelerini akıcı bir şekilde ifade edebilir, entelektüel konulara değer verir ve geniş bir entelektüel ve estetik ilgi alanına sahiptirler.”* Yüksel duygusal zekâlı kadınlar ise *“kendini ortaya koyabilen duygularını doğrudan dile getiren kendi kendilerine olumlu bakan hayata bir anlam bulan insanlardır.”* (Goleman, 2023).

Sağlıklı çocuklar, sağlıklı aile içi iletişimde yetişir. Sağlıklı aile içi iletişimin temelinde, bireyler birbirlerini dinler, sözlü ve sözlü olmayan iletişime kulak verir; birbirleriyle her şeyden önce iyi birer arkadaş olabilirler.

Aile içi bağların en önemlisi karşılıklı sevgi, saygıdır. Ailenin değeri, esirgenmeyen sevgi, saygı bağlarında gizlidir. Sevgi, saygı çerçevesinde birçok problemin zamanla ortadan kalktığı görülecektir. Aileyle geçirilen vakit, birlikte yapılan sosyal etkinlikler bağlarının güçlü kalmasını sağlar.

Genellikle hareketli çocuklar yaramaz, yumuşak huylu çocuklar ise uysal zannedilir. Fakat her çocuk benzer koşullarda aynı davranışı sergilemez; çocukların tepkileri ailelerin tutumlarıyla yakından ilgilidir. Kimi çocuklar sert ve disiplinli bir aile büyümüşken, kimileri ise sevecen, hoşgörölü ailelerde büyümüşlerdir. Burada aile içindeki sağlıklı iletişim önem arz eder. Örneğin çocuklarının davranışlarıyla alay eden ebeveynler daha asi çocuklar yetiştirirler (Adler, 2011). Sağlıklı bir iletişimin olduğu ailede yaşayan çocuklar daha olgun, sakin tavırlar sergilerler; hoşgörü besler, hoşgörölü bireyler olurlar.

3. ÇOCUK YETİŞTİRMEDE Ç SINIFI EHLİYET

3.1.Çocuk Yetiştirmede Yetişkin Olmak

Herkes, yetişemediği, yetiştiremediği yönleriyle çocuk olup geleceğin yetişkinleri olarak da çocuk yetiştirme, ebeveyn adaylarıdır. Evli çiftler için, çocuğun yetiştirilmesi önemli bir konu olmakta hatta yetiştirme tarzındaki farklılıklar çatışma sebebi olabilmektedir. Burada, çiftlerin sorun olarak düşündükleri konularda çözüm odaklı yaklaşımları gerekir.

Ebeveynler özellikle para, çocuk, cinsellik vb. konularda sorunlara odaklanmaktan ziyade çözümlere odaklanmalı, duygusal zekâ kapasitelerini artırmalıdır. *“Sakinleşebilmek (ve eşini sakinleştirebilmek), empati, iyi dinleme- çiftin anlaşmazlıklarını daha etkili bir şekilde giderebilmesini sağlar.”* (Goleman, 2023, s.195).

Çocukların sağlıklı büyüebilmesi için aile içinde ön plana çıkan hususlar vardır. Bunlar, çocukların sevildiğini hissetmesi; kıymetli, özel, önemli olduğunu bilmesi, görülmesidir. Kendi duygularının, düşüncelerinin olumlu, olumsuz özelliklerinin anlaşılması; ayrı bir birey olduğunun kabul edilmeye, güvende hissetmeye, olduğu gibi kabul edilmeye, saygı görmeye olan ihtiyaçtır (Öğüt, 2022, s.67).

Eskiden görücü usulü evlilikler bulunmaktaydı, günümüzde bu tarz evlilikler her ne kadar devam etse de eş seçimi olgusu daha karmaşık; zor bir hal almıştır. Günümüzde seçim yapmak özellikle aile kurmak, uygun eş adayını bulmak gittikçe güçleşmektedir. İlgüdüsel olarak her kadın- erkek partner seçimi yaparken çocuğunun babasını-annesini tercih ettiğı söylenebilir. Ebeveynin yanında sosyalleşmesi sayesinde, mutluluk duygusunu edinen çocuk şimdiki anını ve geleceğini, ebeveynlerin eş seçimiyle başlatır (Pode, 1993, s. 87).

Bu kapsamda aile içi iletişim denilince eşlerin birbirine varsa çocuklarına olan yaklaşımlarını, etkileşimlerini anlarız. İyi bir çocuk iyi bir aile yapısından, aile içi iletişimden geçerek yetişir. Bu nedenle ebeveynin kendi arasında iletişimleri çocukla iletişimlerinden çok daha önceliklidir. (Aydın, 2007, s.48).

Çocuğı yetiştirirken, kalbimizde büyüttüğümüz çocuğı, çocukluğu da yetiştirmekteyiz. Yetiştirmemiz gereken ilk çocuk kendimizdir. Kendimizi yetiştirirken içinde bulunduğumuz ortam tıpkı beslenme tarzımız gibi aile içi, sosyal çevre, iş ortamı gibi yerler bizi, benliğimizi yetiştirmektedir. Benliğimizi besleyen bizim sosyal gelişimimize, psikolojik gelişimimize katkı sağlayan sosyal çevremiz bizleri önemli düzeyde etkiler.

Hâlihazırda içinde bulunduğumuz ortam isteyerek ya da istemeyerek tercih ettiğimiz, arkadaşlık kurduğumuz, içine doğduğumuz aile veya planladığımızın dışında gelişen iş hayatımız ya da aile hayatımız bizi biz yapmakta; bizi şekillendiren ortamla biz var olmaktadır. Bu yüzden seçimlerimiz kimliğimizi belirler.

Çocuk yetiştirmek tek başına bireyin kendi çocuğunu yetiştirmesi anlamına gelmemekte, esasında toplumsal bir duyarlılık oluşturmaktadır (Güneş, 2018, s.250). Çocuk yetiştirmenin esas amacı çocuğa davranış kazandırmanın ötesinde ona farkındalık, irade kazandırmaktır. Çocuğa yaptığı bir hatanın kalabalıklar içinde söylenmesi onda duyarsızlık oluşturmaktayken; çocuğun hatalarının yalnız başına kalındığında söylenmesi gerekir (Güneş, 2018).

Ebeveyn- çocuk etkileşimi, çocuğun sağlıklı iletişim kurmasında, iyi oluşunda, kendisini iyi hissetmesinde kritik yere sahiptir. Çocukların güçlü bir zihin kazanması için ihtiyacımız olan tek şey onlarla kurulacak olan günlük iletişimidir (Siegel ve Bryson, 2020, s. 19). Çocuklar ebeveynlerine emanet edilmiş birer misafirdir. Bedenleri duyguları ise kendilerine aittir (Güneş, 2018, s.200).

Yaşam becerilerinde düşüş, toplumda, çevrede umutsuzluk, tahammülsüzlük, zor durumlarla başa çıkamama gibi durumlardaki artış örnek gösterilebilir. Tacize, istismara uğrayan, ihmal edilen çocukların sessizliği toplumda gittikçe artan tahammülsüzlük, aile içi şiddet olayları duygusal sorunları açığa çıkarır (Goleman, 2023, s.21).

3.2.Çocuk Yetiştirmede Olumlu ve Olumsuz Tutumlar

3.2.1. Çocuğa Olumsuz Tutumlar:

- ✓ Bir ebeveynin çocuğuna yapacağı en önemli şey ona rol model olmaktır, korku ve güvensizlik duyguları yerine sevgiyle yaklaşmak gerekir. Korku çocuğu ürkütmekte ve pedagojik olarak problemler barındırmaktadır.
- ✓ Çocuğa fiziksel, duygusal ve sözlü şiddet ona verilecek en büyük zarardır.
- ✓ Bazı ebeveynler şiddeti sadece fiziksel şiddet olarak algırlarlar. Fakat bir çocuğa artık senin annen baban ben değilim şeklindeki bir ifadede şiddet türü olup duygusal şiddet olarak değerlendirilebilir (Güneş, 2018, s.258).
- ✓ Çocuğa ilgisiz davranmak, onunla vakit geçirmek yerine, onu teknolojiyle baş başa bırakmak risklidir.
- ✓ Ebeveynin yanında mutlu olmayan çocuklar kendilerini tablet, telefon, bilgisayar ve televizyon gibi teknolojik aletlerle meşgul etmek isterler (Güneş, 2018, s.92). Çocuğu teknolojik aletlere hapsetmek ona yapılacak en büyük kötülüklerden birisidir.

3.2.2. Çocuğa Olumlu Yaklaşımlar:

- ✓ Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra duygusal ihtiyaçlarının da karşılanması gerekir. Çocuğun duygusal ihtiyaçları zamanında, yeterli düzeyde giderildiğinde onun güven duygusu gelişir (Güneş, 2018, s.28).
- ✓ Çocuğun kendisini ifade etmesine, duygu, düşüncelerini anlatmasına fırsat tanımak gerekir. Çocuklara yaşadıkları hislerle, duygularla ilgili kendisini ifade etmesini öğretmeliyiz. Onlara kendilerinin nasıl hissettiklerini sormak için vakit ayırmalı, iyi kötü gibi sözcükler yerine hayal kırıklığına uğramış, endişeli, kıskanç, heyecanlı gibi daha net ifadelerle kendisini ifade etmesine yardımcı olmalıdır (Siegel, 2022, s.153).
- ✓ Empati kurmayı öğretmek, çocuğun geleceği adına önem arz eder. Empati duygularını geliştirmek için başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamaya teşvik edilmelidir. Çocuklara görgü kurallarını öğretmek sabır ve tekrar gerektirir (Schaefer, 2009, s.157).
- ✓ Çocuklar hata yaparak öğrenir. Onların hata yapmasına endişe etmemek, hatalarından ders çıkarmasına destek olmak gerekir. Çocuğa hatalarından ders almasına yardımcı olmak, ona koşulsuz sevgi göstermek,

dinlemek, anlamak, seçim hakkı vermek beyin gelişimi için daha sağlıklıdır (Siegel ve Bryson, 2020, s.30).

- ✓ Çocuğunuzun söylediklerini dikkat edin; olumlu yorumlar yapmaya çalışın. Çocuğun yeteneklerine, görüntülerine dair yapılan yorumlar onların kendisine bakış açılarını etkileyecektir (Schaefer, 2009,s.129).
- ✓ Çocukta eleştirel bakış açısı, sorgulama yetisini geliştirir, kendisine saygı duymasına olanak tanır. Çocuğun iyi bir kişilik sahibi olabilmesi eleştirel bakış açısına sahip olmasıyla mümkündür. Ebeveynine soru soran dünyayı yaşadığı çevreyi sorgulayan, itiraz edebilen demokratik bir şekilde görüşlerini açıklayan bir çocuk veya genç geleceğe dair umut taşır. Kişilik haklarına düşüncelerine saygı duyulan bir çocuk kendisini güvende hisseder. Kendini güvende hissetmenin verdiği rahatlıkla da kendisini rahat daha rahat ifade eder ve ebeveynini örnek alır (Kayaalp, 2013, s.37).
- ✓ Görgü kuralları bireyin dış dünyasındaki toplumsal ilişkilerini yönlendirir, çocuğun dünyasına yapılan önemli katkılardır. Maneviyat, dua etmek kişinin içsel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılar. Her ikisinin uyumu da bireyin toplumsal uyumunu destekler; iyilik halini geliştirir. Bu kuralları öğrenmesi, uygulaması onun toplumdaki sosyal etkileşimini, ahlaki gelişimini oluşturur. Çocuğa ailesine, günlük ihtiyaçlarının

karşılamasından dolayı dua etmesini öğretmek, minnettarlık duygusunun gelişmesini sağlar (Schaefer, 2009, s.78).

- ✓ Çocuğun ebeveynine olumlu katkıları bulunmaktadır. Bir anne-babanın en iyi psikoloğu aslında kendi çocuklarıdır (Güneş, 2018,s.72). Bazı ebeveynler çocuğuyla yaşadığı sorunlardan dolayı destek alabilirler. Fakat aslında çocukların dünyası aile için farklı bir kapı, bakış açısı anlamına gelebilir.

3.3.Yetenekli Çocuk

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı risklerin önlenmesinden ziyade, korunmaya muhtaç bireylere yönelik koruyucu çalışmaların öne çıktığı görülür. Örneğin Kadın Hizmetleri, Yaşlı ve Engelli Hizmetleri ve Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Kurum ve Kuruluşlar korunmaya muhtaç kadın, yaşlı, engelli ve çocuklar için bilhassa “*koruyucu*” tedbirler kapsamında önemli yere sahiptir.

Eğitim sistemimizde çoğunlukla, çocukların, gençlerin akademik olarak başarısı, testlerden yüksek skorlar alması, sınavlardan iyi puan alması başarı ölçütüdür. Aileler ise evlatlarının, meslek garantili bölümlere yerleşmesine, atanmasına odaklanır. Eğitim sistemi çocuğun sosyal hayatta nasıl başarılı olacağına odaklanmaz. Bireyin aile içinde nasıl sağlıklı sosyalleşeceği, ailenin çocuk yetiştirme konusunda ne kadar bilinçli olacağı gibi konularda çalışmalara ihtiyaç her geçen gün artmaktadır.

Oysaki çocuğa yeteneklerine göre yönlendirme yapılarak eğitim hayatı devam ettirilebilir. Türk toplumunda, özellikle geleneksel yapıdaki ailelerde çocukların yeteneklerine göre değil çocuğun meslek seçiminin de toplumsal yönlerin ön plana çıktığı görülür. Örneğin, özellikle kırsal alanlarda çocukların memur olması oldukça önemli görülmektedir. Fakat çocuğun hangi meslek grubuna yatkın olduğu, çoğunlukla göz önünde bulundurulmaz. Örneğin kültür, sanat, müzik gibi alanlarda

başarılı olup olmayacağı ya da o noktalardaki yeteneğinin önemszenmesi gerekir.

Hatta bazı aileler, çocuklarının gelecekteki mesleklerini kendisi seçebilmekte, onların yerine karar vermektedir. Özellikle, üst kuşak olan X kuşağının zorluklardan geçmesi, çocuklarını iş garantili mesleklere yönlendirmelerini sağlamışken; refahın içine doğmuş bireylerin iş ve meslek garantisini göz önünde bulundurmadığı görülmektedir (Tanrıverdi ve Karakaş, 2023).

X kuşağı çocuklarını, gelecekte zorluk yaşamasını istemeyerek kendisini garanti altına alacak memurluk gibi mesleklerde çalışmaya yönlendirmiştir. Fakat sosyo-kültürel teknolojik, ekonomik gelişmeler, ilerlemeler sayesinde ailelerin bakış açıları da değişmekte; çocuklarının girişimci olması noktasında yönlendirmeler yapılmaktadır. Çocuklar geçmişinde birtakım zorluklar yaşamasına rağmen yetişkinlik döneminde girişimci olmak isteyerek risk alabilmektedir. Bu durum yaşanan teknolojik yeniliklerin yanı sıra, kültürel değişikliklere olan adaptasyonla ilgilidir (Cirhinlioğlu, 1999, s.22).

Teknoloji içerisinde doğan bir çocuk gelişmelere daha hızlı adapte olabilmekte; sosyal medyayı aktif kullanabilmekte teknolojik aletlerle daha barışık olabilmektedir. Yeniliklere açık olarak her birey için yeteneğine yönelik bakış açısının gelişmesi sağlanabilir.

3.4.Çocuğun Yeteneklerini Keşfetme Pratikleri

Ülkemizde çocuk yetiştirme üzerine, bilindiği üzere bilgi eksikliği mevcuttur. Bu gibi toplumsal konular üzerine eleştirilerde, tavsiyelerde bulunmak bilim insanlarının sorumluluğudur. Bu nedenle çocukların yeteneklerini keşfetmeye yönelik yapılabilecek olguların ele alınması önemlidir.

Çocukların okula başlayacağı döneme kadar kişilikleri şekillenmekte; yetenekleri ortaya çıkmaya başlamaktadır. Müzik dinlemekten keyif alıyorsa müziğe, spor yapmaktan keyif alıyorsa spora yönlendirilebilir. Burada önemli olan çocuğun yeteneğini keşfetmek, onu mümkün olduğu kadar çok sosyal aktiviteyle karşılaştırmaktır.

Yapılan bir araştırmada çocuğun müzik yeteneğinin nasıl keşfedildiği anlatılmaktadır. *“Dört yaşındaki çocukların neredeyse tamamı müzik kulağına sahiptir. Müzik eğitimi olmayan çocuklara sadece ne işittiğini ifade edebilecek kadar eğitim verilmiş ardından çocukların bu yeteneğini yedi veya sekiz yaşında yitirdiğini ifade etmiştir.”* (Pearce, 2020, s. 177-178). Bu araştırmanın yapıldığı kültür, örneklem için geçerli olabilir ancak yaşadığımız kültürde bunun var olup olmadığını araştırmak için yola çıktığımızı varsayalım. Araştırmanın yapıldığı kültürdeki çocukların yetiştiği aile yapısıyla Türk kültüründeki çocukların yetiştirilme tarzı, eğitim sistemi, kültürel motivasyonlar öne çıkar.

Kültürümüzde ocukların hepsinin belli bir müzik yeteneğiyle doğduğunu varsayalım. Peki, ocukların ne kadarı bu yeteneği işleyip geliştirebilecek eğitime erişebilmektedir? Burada önemli olan yeteneklerin doğru zamanda keşfedilmesidir.

Çocuklarımızın yeteneklerini keşfedebilmek adına eğitim sisteminin etkisi çok önemlidir. Toplumumuzda, her ülkede olduğu gibi fırsat eşitsizliği bulunmakta; her çocuğun eşit kaynaklara ulaşması adına eğitim sisteminin etkisi önemli olmaktadır. Bu durum müzik örneğinde olduğu gibi, spor dalları, resim sanatı gibi unsurlar için de geçerlidir.

Ailelere düşen görev, okul çağındaki çocuğunu keşfetmesi, öğretmeniyle irtibatta olması, çocuğunu okulda sık sık ziyaret etmesi gerekir. Veliler okul takibini yaptıkça eğitim sistemindeki aksaklıklar için sorumluluk paylaşacak, çocuğun eğitimine önem verildiği görülecektir.

Eğitim sisteminde herkes aynı müfredattan eğitim almakta, ister üstün yetenekli ister dezavantajlı çocuklar olsun benzer şekilde eğitimden geçmektedir. Bu durum, çocukların yeteneklerinin ne çıkması noktasında adaletsizliklere, geç kalmışlıklara yol açabilmektedir. Bu nedenle günümüzde, aslında iyi bir müzisyen olabilecek, yetenekleriyle ön plana ıkabilecekken; diğer meslek gruplarında var olan bireylere denk gelmekteyiz. Mesleğinde mutlu olan bireylerin hem özel hem de kurumsal hayatında mutlu olacağı unutulmamalıdır.

Elbette ki ilgiler, meraklar değişebilir; ancak körelen yetenekler büyük bir acıdır. Genç yaşlarda Rock müziğe ilgi duyulurken ilerleyen yaşlarda Türk Sanat Müziğine ilgi duyulabilir; ancak müzik yeteneği değişmezdir. Ayrıca yeteneklerin keşfi özel uzmanlık alanı olmakta; bu konuda eğitim sisteminde gelişmelere ihtiyaç duyulmakta, yetenek odaklı eğitimin öne çıkması gerekmektedir.

Yeteneklerimizi, ilgilerimizi keşfedebileceğimiz bir mekanizma var mı? Böyle bir uzmanlaşma en geç ortaöğretim döneminde başlamalıdır. Ekonomik anlamda önemli bir yatırım gerektirir, örneğin, teorik olarak verilen Teknoloji ve Tasarım dersi öğrencilerde ne kadar verimli olmaktadır?

Yetişkinliğe adımın bir basamağı olan gençlik insan hayatının çocukluktan sonraki ikinci dönemidir. Gençlik döneminde insanlar gençlik heveslerine kapılmakta günlerini amaçsız hedefsiz geçirebilmektedir. Çocukluktan sonra insanın yeni bir hayata atıldığı anlamına gelen gençlik birtakım gayelerden ruhtan yoksun bir şekilde ıstırap duyabilmektedir.

Bazen siyaset, yeni medya araçları, bazen boş vakit geçirilen mekânlar gençleri düşünmeden sorgulamadan, entellektüel bakıştan yoksun bir şekilde yetiştirmekte; dedikodu, olumsuz düşünceler gençlerin ruhsal gelişimini zayıflatmaktadır.

Uzmanlaşma, bir kişinin bir meslekte en iyisi olmasıdır, ancak sadece o meslekte iyi olması değildir. Bazı bireyler birden fazla alanda iyi olabilir, kendisini gerçekleştirmek isteyebilir; böyle bireylere fırsat verilmesi gerekir. Ülkemizdeki uzmanlaşmayı sağlayabilirsek gençler geleceğe daha çok umutla bakacaklardır.

Ebeveynler çocuklarına olan ebeveynlik görevini yerine getirmediklerinde onlara daha fazla para harcayarak hediye almakta; böylece suçluluk duygularını giderebilmektedir. Hatta göreceli olarak yoksul ebeveynlerin dahi çocuklarını mutlu etmek için hediyeye oldukça para harcadığı görülmektedir (Furedi, 2013, s.132).

Çocuklarını mükemmel yetiştirmek isteyen bireyler yüksek bir toplumsal sorumluluk altındadır. Ebeveynliğin toplumsal sorumluluğunun yüksek olması, anne babalık rollerini en maksimum düzeyde verimli bir şekilde sergilemesi gerektiğini düşündürür. Toplumun normlarına uygun ebeveyn olmak birçok kişi için ağır bir sorumluluktur. Burada ceza ve disiplin konuları öne çıkan unsurlardandır.

Çocuk yetiştirmede disiplin ve otorite konusu karmaşık bir konudur. Çocuk yetiştirirken nasıl disiplin kurulacağı, nasıl otoriter davranılacağı yahut otoritenin, disiplinin çocuğun davranışını değiştirmede başarılı olup olamayacağı sıklıkla tartışılmaktadır. Çocuğa verilen cezalar, ebeveyn- çocuk etkileşimine zarar vermekte; verilen ceza ebeveyni sevecen olarak algılanmasını zorlaştırmaktadır (Kohn, 2015).

Anadolu’da özellikle kırsal alanlarda çocukluk disiplin edilirken *şiddet* kimi zaman başvurulan bir yöntem olmaktadır. Bu yöntem günümüzde hem kanunlar bakımından hem de çocuğun gelişimi açısından son derece yanlış bir davranıştır. Çocuklar esasen, böylesine negatif bir ilgiyi isteyecek kadar olumsuz davranmazlar. Kimi durumlarda yapılması gereken çocuğun yaramazlığını görmezden gelinmelidir. Çocuklar birtakım yaramazlıkları dikkat çekmek için yapabilmektedir (Furedi, 2013, s.125).

Çocukluğu tedirginlik içinde geçen bir çocuk kendi ebeveyninden korkar, bu korku yetişkinlik döneminde güvenlik hissinde, duyguların düzenlenmesinde zorluk yaşatır, beklentiler karşılanamaz. Bu kişiler kararsız bağlanabilir, ergenliklerinde de dengesiz düzensiz, tehlikeli tepkiler verebilirler. Güvensiz bağlanan bireyler akademik başarısı zayıf şiddet eğilimli, iletişim bağları zayıf kişilerdir (Brayson ve Siegel, 2024, s.82).

Çocuğa disiplinli mi, katı mı yoksa empatik mi yaklaşılması gereği üzerine birçok çalışma olmasına rağmen, duygusal zekâyla yaklaşılmasının daha olumlu olduğu üzerine birçok kanıt bulunmaktadır. Aile içinde eşlerin hem birbiriyle hem de çocuklarıyla iletişimlerinde hisleriyle nasıl baş ettikleri önemlidir (Goleman, 2023, s.252).

Çocuğun acı çektiği nedenleri anlaşılmazsa sıkıntılı davranışları gözlenir. Çocuk acı çekme sebebini bilmediği için bu davranışları normal olarak algılar. Kendi sorununu anlamadığı tanımlamadığı için çocuktur zaten. Otoriteye fazlasıyla maruz kalmış bir çocuk her ne kadar buna tepki verse de içten içe yine kendisini suçlar ve otoritenin haklı olduğunu kabullenmeye meyillidir (Kaya, 2018, s.15).

Çocuğa karşı dozajı yükseltilmiş bir tutum çağdaş olmamakla beraber çocuğun ebeveynine yönelik daha fazla kızgınlık hatta öfke, kırgınlık duygularının öne çıkmasına neden olur. Dolayısıyla çocuğa ceza verirken bu durumları göz önünde bulundurmak, otorite kurarken sert tutum sergilememek gerekir.

Katı, sert tutumlar ve şiddet gelecek kuşakları tehdit eder, yaşam boyu izlerini sürer. Ebeveynlerin çocuğa tehditkâr konuşması adeta bir suçtur. Örneğin *“İki yaşındaki bir çocuğun ayaklarını yemek masasını uzatması sonucuna babanın o sıcak çayı üstüne dökeceğine yönelik bir tehditte bulunması bir suçtur. Çünkü çocuğu herhangi bir şeyle tehdit etmekle onu gerçekten yapmak arasında büyük fark yoktur.”* (Kaya, 2018, s.45).

Çocukluklarında ebeveynleri tarafından merhametsiz bir muamele görmüş olan bireyler yetişkinliklerinde benzer şekilde davranış sergilerler. Sevgisiz büyümüş bireyler sevgi gösteremezler. Çocukluğu öfkeyle geçmiş bireyler ebeveyn olduklarında da öfkeli, katı ve ters davranabilirler. Ebeveyninden şiddet ve saldırganlık davranış modeli

görmüş bir çocuk bunu ilk önce oyunlarına, ardından okuluna, daha sonra da yaşamının diğer aşamalarına taşıyabilir. Şiddet içeriği sergilememiş her ebeveynin geçmişinde kendisine olumsuz örnek teşkil eden ebeveyn figürü mutlaka vardır (Goleman, 2023, s.260). Şiddete tanık olan bireylerin yetişkinliklerinde merhametli olması zorken; çocukluğunda sakin, stressiz bir ortamda büyümüş çocukların sıkıntı yaşayan kişiye merhametle yaklaşacağı ifade edilebilir. İyi bir iletişim becerisine sahip olma için stresle başa çıkma, empati yapabilme, iyi bir dinleyici olabilmek gerekmektedir.

Yapılan araştırmalarda çocukluğunda stresli çocukluk deneyimlerinin yetişkinlik döneminde kişinin zorluklarla başa çıkma becerisini azalttığı, dolayısıyla bireyi intihar düşüncesine karşı savunmasız bıraktığı ifade edilmektedir. Bir duygusal yaklaşım en çok çocukluk döneminde etkilenmekte yetişkinlikte ise çoğunlukla değişkenlik göstermemektedir. Fakat birey her zaman zihinsel dönüşümünü gerçekleştirebilir, burada önemli olan nasıl bir duygusal tutumda olduğunu keşfetmek gerekir (Mlodinow, 2022, s. 199).

Toplumda gençlere yoğun bir şekilde dış denetim uygulanarak onların iç denetimlerinin yetersiz kalmasına neden olunmaktadır (Gordon,1999, s.30). Çocuklara iç denetim becerisinin yerine dıştan sağlanan denetim seçilen en kötü yoldur. Bu durum onların kendilerini disipline almalarını sağlamaz (Gordon, 1999, s.72).

Çocuğunuz “yaramazlık” yaptığında gerçekten başarmak istediğiniz şeyin ne olduğunu açıkça anlamanız gerekir (Bryson ve Siegel, 2018, s.4). Çocuğunuza tepki vermeden önce doğru tepkinin ne olacağı üzerinde düşünölmeli; çocuğa karşı nazik, onun algılayacağı şekilde uyarılması gerekmektedir.

İyi bir disiplin kısa vadeli davranışa yönelmekle değil, çocuğa yetenek fırsatları oluşturup beyninde bağlantılar yaratmaya odaklanır (Bryson ve Siegel, 2018, s.32).

Yetişkinlere sorun yaratan çocukların davranışlarını değıştirmede birtakım öneriler sunulabilir. Bunlar, çocuğun gereksinimlerini öğrenmek, çocuğa birlikte alışveriş yapmayı teklif etmek; gergin durumlarda ortamı değıştirmek, yüzleştirci, önleyici ben iletişimi sağlamak, direnmeyi aza indirmek için vites değıştirmek, sorunu çözmektir. Ebeveynin burada kızdığı anda ilk duygusunu bulması önemlidir (Gordon, 1999).

Çocuğa verilecek bedensel bir ceza, eline ya da poposuna vurmak gibi hareketler, kötü bir davranışı keser fakat çocuğa *yanlış mesaj verir*. Ona insanları yapmak istemediğı bir şeye zorlamak için fiziksel ceza uygulamalarının uygun olacağını öğretir (Schaefer, 2009, s.150).

Çocuklar yaramazlık yaptığında onu uyarmadan önce duygusal açıdan onunla bağ koparılmalıdır. Yaramazlık çoğunlukla bir çocuğun içinde bulunmakta; etrafındaki olanlarla başa çıkmada zorluk çekmesini güçleştirmektedir. Duygusal bağlantı onların duygularının kontrolünü geri kazanmasını sağlar, onu sakinleştirir (Bryson ve Siegel, 2018). Bu yaklaşım tarzı çocuğu iç dünyasında derinleştirmekte olup çocukla bağına olumsuz etki yapmaz.

Eğer çocuk itiraz etmeyi bilmezse etrafındaki kötü insanlar tarafından kullanılabilir, bastırılabilirler. Bu nedenle çocuğu korktuğu, istemediği şeylere karşı koyabilmesi sağlanmalıdır. İstemediği şeylere karşı koyamayan çocuklarda kurban kimliği gelişebilir (Cloud ve Townsend, 1998, s.210).

Çocuk yetiştirirken onu şımartma başka bir olumsuz sonucu meydana getirmekte hem çocuk hem de ebeveyn için anlık bir tatmin duygusu yaratmaktadır. Çocuğu şımartmanın anlamı ona aşırı düşkünlük veya övgü göstermek şeklinde olur; bu durum onun davranışlarına daha çok zarar verir (Bryson ve Siegel, 2018, s.98). Çocuğa daha fazlasını vererek onu şımartmak gerçekten ihtiyaç duyduğu şeyler yerine daha fazla imkânlar sunmak onların hayat mücadelesine zarar verir. Bunun yerine çocuğa ihtiyacı olan sevgi ilgi ve zaman gibi duygusal bağlar sunmak daha sağlıklıdır.

Çocuğun davranışlarının nedenini araştırırken direkt yargılamak tehlikelidir. Öncelikle çocuğun bunun neden yaptığı sorusunu kendimize sormamız gerekir. Fakat bunu çocuğa direk yönelttiğimiz takdirde onu yargılamış oluruz. Sorulan sorularla önce davranışın altında yatan dışsal neden öğrenilir (Bryson ve Siegel, 2018, s.126).

3.5. Disiplin Kısacasında Çocuk

İyi bir ebeveyn çocuğun hata yapabileceğini düşünebileceğini, tekrar ayağa kalkabileceğini öğretir. Çocuğun özgüvenini yükseltmek en önemlisi ona takdir edildiğini hissettirmek gerekir (Çorbacıoğlu, 2021, s.56-60). Çocuğunuza baskı ile otorite kurup “*söz dinleyen*” bir çocuk olmasını sağlayabilirsiniz. Yahut çocuğa daha demokratik davranarak onun kendi kimliğini bulmasına katkı sunabilirsiniz. İlk yöntem göreceli olarak kolay ve emek istemezken; ikinci yöntem bilgi, emek, tecrübe gerektirir.

Bireyin sosyal ilişkilerinin temellendiği, kişiliğinin geliştiği yılların çocukluk dönemi olduğu artık bilinen bir gerçektir. Çünkü insan yaşayan bir organizmadır. Zaman içinde gelişim, değişim göstermektedir. Bu değişimi, gelişimi nezaket çerçevesinde kazanabilmektedir. Ancak bazılarının çocuklarla iletişimlerinin kaba olduğu görülebilir. Oysaki ikili ilişkilerde nazik olmak kadar çocuk yetiştirmede de nezaket önemli olmaktadır. Nezaket çerçevesinde olmak çocuğun kişisel, ruhsal gelişiminin unutulmuş yönüdür. Çocuğunuza katı bir disiplin uygulamanız gerektiği geleneksel çocuk yetiştirme kitaplarında yer alır. Siz de, bunun doğru bir yöntem olduğuna inanıp uygulamaya geçerseniz çocuğunuzun geleceğini

olumsuz etkileyebilirsiniz. Çünkü despot bir yöntem her zaman bireylerin yaratıcılığını törpüleyecektir. Çocuk özelinde ise onların kendi dünyasına has sırları sizinle paylaşmasını engelleyecektir. Size karşı güvenini sarsılan çocuk, duygularını açmayacaktır. Despot bir yöntem uygulamak yerine söz konusu problemler olmadan yaşanmadan engellemek mantıklı olmalıdır. Bu da çocuğu ikna ederek onunla yetişkin gibi iletişime geçerek mümkün olabilir. Koşulsuz sevilen bir çocuk kendisini özgür hisseder; her şartta kabul göreceğini bilmek onun bilinçli tercihler yapmasına olanak tanır. Koşulsuz sevilen bir çocuk onay, takdir almak yerine kendi ihtiyaçları doğrultusunda hareket eder (Çorbacioğlu, 2021, s.73).

Bir çocuğun geleceği için ilk önce bakıcısı olarak tanımladığı kişi olmak üzere etkileşim geçtiği bütün sosyal çevresi etkindir. Sizin sorumluluk verme adına fırından ekmek almaya gönderdiğiniz çocuğunuz o ortamda bile eğitimdedir.

Çocuklara sorumluluk kazandırılması davranışlarıyla yüzleşmesi kendi ayakları üzerinde durabilmesi kendini koruyan bir yetişkin olması önemlidir. Yeterince iyi bir ebeveyn çocuğunun hata yapabileceğini düşünebileceğini düşündüğünde tekrar ayağa kalkabileceğini öğrenir (Çorbacioğlu, 2021, s.56).

Bir de çalışan ebeveyn iseniz, çocuğunuzu bıraktığınız kreş, gündüz bakım evi, bakıcı, dadı vs. kime bırakıyorsanız, çocuğunuzu sürpriz denetlemelerle mutfağından lavabosuna kadar ebeveynler tarafından kontrol edilmesi önerilmektedir. Mesela, temizlik malzemeleriyle unları bir arada gördüyseniz, lavaboda tahtakurusuna rastladıysanız,

sökük halılar varsa, yemekleri pişirdiği teflonun alüminyumunu çıktıysa, yemekleri ucuz yağlardan yapıyorsa, margarinleri ağzı açık bir şekilde buzdolabında saklıyorsa, çocuklara her gün makarna yediriyorsa ne yapmanız gerekiyor?

3.6.Çocukta Sınır Kavramı

Çocuk ve sınır kavramları arasında birçok ayrım bulunmaktadır. Her ne kadar 18 yaşına kadar her birey çocuk olsa da, verilen kararlarda kaç yaşında olursa olsun çocuğun görüşü alınmalıdır. Bu kararlarda sadece onu ilgilendiren konularla sınırlı kalınmamalıdır. Yani çocukların karar mekanizmasını gözetmek, hayata dair konuları onun anlayacağı şekilde ifade etmek gerekir. Elbette bu durumda çocuğun yaş durumu ruhsal gelişim süreci göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat bir yandan da çocuğun dâhil edilmesi gereken konularda onun örselenmeden ele alınması gerekir. Furedi'nin (2013, s. 202) ifadesiyle çocuklar yaşadığı dünyayı kendi bakış açılarıyla anlar; tecrübeleri üzerinde yanlış çıkarımlarda bulunabilirler.

Sınır kavramı oldukça önemli olmakla beraber detaylara haiz durumlara işaret eder. Bireylerin, devletlerin, ulusların sınırları bulunmakta, sınırların aşılması birçok tehlikeyi, istilayı meydana getirmektedir.

Çocuğa sınır kavramıyla beraber mahremiyet olgusunun da öğretilmesi gerekir. Çocuğun sınır kavramını öğrenebilmesi, kendisine karşı tehdit unsuru olabilecek durumları önceden hissetmesini sağlar. Çocuğun kendi sınırlarına, mahremiyetine karşı tehdit oluşturan herhangi birine karşı öz bilinç sergilemesi oldukça önemlidir. Bu öz bilinç, herhangi bir

tehditkâr durum karşısında kendisini suçlu hissetmesini engelleyecek, yaşadığı, yaşama ihtimali olduğu bir olayı büyüklerine, yetkililere anlatacaktır (Goleman, 2023, s.337).

Kendisini savunmayı bilmeyen, pasif kalan, hakkını arayamayan bir birey gerek çocukluğunda gerekse yetişkinliğinde sınırlarını bilemez, koruyamaz, ayrıca suçluluk duygusunda yaşamını idame ettirir.

Çocuğa hayır demenin, istemediği bir şeyi kabul etmemenin önemi, mahremiyetin öğretilmesi gerekir. Ayrıca çocuğun kıyafetlerini değiştirirken bile çevreye açık alanda değil, kapalı yerde kıyafetlerini değiştirmesi gerektiği mutlaka öğretilmelidir.

Çocuğun hareketlerine yönelik nasıl tepki verileceğiyle ilgili zamanında tepki verilmesi hem ebeveynin hem de çocuğun duygularının daha iyi denetlenmesini sağlar. Buna karar verirken doğru zamanı seçmenin yanı sıra net olmak da önemlidir. Sınırları netleştirilen çocuk ne yapması gerektiğini de bilir. Sınırlar, kurallar net olduğunda çocuk daha iyi anlar. Çocuğun ne yapması ya da yapmaması gerektiğini bilmek onu dünyayı keşfetmesini bilgi toplamasına, değerlendirmesine fırsat tanır (Katz, 2023, s.210). Çocuğun kendisini, çevresini keşfetmesine hangi düzeyde izin verileceği ebeveynin sınırlarıyla da ilgilidir.

3.7. Mükemmelliyetçi Ebeveynlik

Ebeveynlerin çocuğuna karşı mükemmelliyetçi, olduğundan fazla titiz davranması “paronayak ebeveynlik” olarak adlandırılmaktadır. Paranoid ebeveynlik, çocukların karşılaştığı tehlikeleri abartmaktan çok daha fazlasını içermekte, sürekli çocuğun başına olumsuz bir olayın geleceğini düşünerek çocuğu yönlendirmektedir (Furedi, 2013, s. 65).

Bir ebeveynin tüm vaktini çocuğuna ayırması tükenmesine neden olur. Ebeveynin çocuğuyla geçireceği vaktinin onun tüm gündelik hayatını, özel hayatını kaplamaması gerekir. Burada hem çocuğun kendine ait, özel, hem de ailenin kendine ait, özel alanları değildir. Çocukla fazlaca vakit geçirmek, kendini ona adanmak, sürekli çocuğu düşünmek, kontrol etmek onu kötülüklerden koruma anlamına gelmemektedir.

Çocuğa olumsuz bir durum karşısında kendisini savunabileceği, karşılaşacağı bir risk karşısında minimal düzeyde tecrübe edinmesi, ailenin çocuğun arkasında olduğuna dair güven vermesi daha sağlıklıdır. Arkasında ebeveynin olduğuna dair güveni hisseden bir çocuk yeni tecrübeler edinmekten korkmayacak, gündelik hayata daha kolay adapte olacaktır. Fakat sürekli kontrol edilen ona sorumluluk verilmeyen hatta sorumlulukları ebeveyni tarafından yerine getirilen bir çocuğun hayata sağlıklı hazırlanması mümkün değildir. Elbette ki çocuğun yaş grubuna göre onu risklere karşı uyarmak yeri geldiğinde bireysel olarak bunu engellemek önemlidir. Ancak sürekli bir şey

olacakmış gibi gözetiminde tutmak, sorumluluk vermemek onun özgüvenine zarar verecektir.

Çocuğun kendisini savunacağı bir bilgi, oyun alanı yaratıp çevresine bunu anlatmasını teşvik etmek yararlı olacaktır. Ayrıca ona küçük sorumluluklar verip onu yapmasını sağlayabilirsiniz. Sorumluluk alan bir çocuk kendisini daha güvende hissedecek, iş yaptığı için özgüveni artacaktır. Bu yaklaşım çocuğun bir konuyu sahiplenmesini sağlayacak, başkalarına anlatması sayesinde iletişim becerilerini geliştirecektir (Maraşlı, 2018, s.104).

Bazen ebeveynler çocuklarının davranışlarından dolayı kafası karışık hissetmekte; kendilerini, çocuklarını yargılayabilmekte, utanç duyabilmekte, suçlayabilmektedirler.

Bir annenin çocuğunun güvenliğinden endişelenmesi normaldir. Fakat çocuğu dışarı çıkardığında her an başına bir iş gelecekmiş gibi korkması, çocuğunu kısıtlaması, saat başı ondan haber istemesi annenin kendisine olan güvensizlik problemiyle, iradesiyle ilgili bir sorundur (Kaya, 2018,s.52-57). Böyle bir durum çocuğa şu mesajları verir: *“Ebeveynim kafa karıştırıcı ve korkunç! Ben de güvende değilim ve beni güvende tutacak hiç kimse yok çaresizim; dolayısıyla ne yapacağımı bilmiyorum!”* (Brayson ve Siegel, 2024, s 87).

Bu şekilde bu tarz davranışların her yaş grubundaki çocuklara özgü olabileceğini hatırlamak lazım. Çocuğun hareketlerini davranışlarını kontrol etmek yerine onun gelişimini deneyimlemesine saygı duymak onu yargılamadan anlamamıza olanak tanır (Katz, 2023, s.179). Ebeveynlerin kaygılarından nasıl kurtulabileceği düşünüldüğünde, ebeveynin farkındalığının, bilgisinin artırılması, gerektiğinde bir uzmandan yardım alınması önerilebilir.

Çocuklara, onlar için hangi konularda endişelendiğini belirtmelidir. Bunların yanı sıra duygusal tepkilerin, düşüncelerinin tanınması, duygusal farkındalığının geliştirmesi gerekmektedir. Çocuktan gerçekçi beklentilere girilmelidir. Her çocuğun gelişim düzeyi farklı olduğu gibi, her ebeveynin deneyimleri de farklı olmaktadır.

Çocuğun gelişimine uygun beklentilere girmek, onun yeteneklerine özgü sorumluluk vermek, beklentiyi ona göre belirlemek gerekir. Ayrıca ebeveynlerin hem kendisini hem de çocuklarını başkalarıyla kıyaslamaması önemlidir.

Çocukla iletişim önemli husustur. Ebeveynin çocuklarıyla açık, dürüst iletişime geçmesi, duygularını ifade etmesine olanak sağlar; böylece içsel huzuru yakalamasına katkı sağlar. Ayrıca ebeveynlerin her şeyden önce kendisine zaman ayırması, kendi ihtiyaçlarını öncelik vermesi gerekir. Çocukla ilgilenirken bireyler kendisini ihmal etmemeli; uyku, sağlıklı beslenme ve hobiler üzerinde dikkatli olunmalıdır. Olumlu düşünce yapısı, pozitif düşünmeye çalışmak olumsuzluklardan ziyade

olumlu düşünceler geliştirmesi, ebeveynin kendisinin, çocuğunun olumlu yönlerine odaklanması yaşamını daha kolay hale getirir. Aşılamayan noktalarda profesyonel destek almak gerekir. Burada bireyler, ebeveynlerin kaygılarını yönetmekte zorlandığı takdirde profesyonel kişilerden destek alabilirler (Greene, 2016).

3.8. Fast Food Ebeveynlik

Sanayi devriminden sonra dünya genelinde, insan haklarında her ne kadar modernleşme, iyileşme meydana gelse de fabrikalaşmanın, kapitalizmin insan sağlığını olumsuz etkilediği bilinmektedir.

Tüketiciler, tükettiği ürünlerle var olduğunu, kimlik inşa ettiğini düşünmektedir. Kimlik karmaşasında olanlar daha fazla ürün satın alarak var oluşunu sürdürmeye, kendini gerçekleştirmeye çalışır (Baudrillard, 2024). Bunun altında yatan neden ise, farklılıkları ortaya koyma, kendi sınıfında kabul edilme arzusudur.

20. yüzyılın sonlarından itibaren yaşanan küresel McDonalddlaşmayla fast food kültürü restoranlarla içselleştirildi. İşlemden geçmiş, besleyici değeri düşük gıdalar fast food kültürüyle yaygın hale geldi. Bu noktada ebeveynlere büyük sorumluluk düşmekte, çocukların beslenme tarzını kontrol etmedikçe, çocuklara dayatılan tüketim kültürünün unsuru haline gelmesine neden olmaktadır.

Alışveriş reyonlarında çocukların da ulaşabileceği yerlerde çocukların dikkatini çeken renkli jelatinlerin varlığı tesadüf olamaz. Abur cubur sektörü olarak nitelendirilebilecek sektör insanlığa harcaması gerektiğinden daha çok şeker, tuz yüklemesi yapmaktadır. Bu yiyecekler sağlıklı bedenler yetiştirmek yerine, çocuklarımızı her geçen yıl daha da şişmanlatmaktadır (Palmer, 2010, s. 29).

Mikrodalgada ısınan pizzalar, kahvaltıda tüketilen gevrekler, atıştırmalık kızartmalar, paketli kekler... Çocuklar bunlardan yedikçe daha fazla yemek istiyor, ebeveynlerin ise bu yiyecekleri hazırlaması için efor sarf etmesine gerek kalmıyor.

Böyle bir beslenme tarzı çocuklara aşırı şeker, boş kalori yüklemesine neden olur. Güney Kaliforniya Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya göre, çocuğun beslenmesinde ilk üç yılda bazı mineraller eksik kaldığında çocuğun sekiz yaşında, hırçın, agresif davranışlara, küçük yaşlarda küfür etmeye, düzenbazlığa, ergenlikte ise hırsızlığa, zorbalığa eğilimli olma ihtimalini artırmaktadır. Yıllar boyunca DEHB, disleksi çocuklarla yapılan çalışmalarda çeşitli vitamin ve mineral eksikliklerine dikkat çekilmiş, gıda takviyesi satışlarına neden olmuştur. Birleşik Krallık'ta 2004 yılında çocuklar arasında popüler olan 283 atıştırmalık yiyecek hakkında yapılan bir araştırmada, ortalama bir atıştırmalığın beşten fazla katkı maddesi, %70'inin aroma, aroma artırıcı, üçte birinin de gıda boyası içerdiği ortaya çıkmıştır (Palmer, 2019, s. 37).

Beslenme kültürü çocuğun gelişimi açısından olduğu gibi, yemek kültürü ailenin bir araya gelmesi, aile üyelerinde beraberlik ruhunun yaşanması anlamına gelir. Beslenmede yaşanan karmaşanın nedeni *“aile yemeklerinin azalması”* dır.

Aile saatleri, çocuklar için aile değerlerinin biçimlendiği, iletişimin sağlandığı, sınırların öğrenildiği, sorumlulukların belirlendiği saatlerdir. Birbirini dinlemek, birbirine motivasyon kaynağı olmak, yapılması gereken işleri planlamak yaşanan sıkıntıları çözmek aile içinde gerçekleşir. Çocukların duygu ve düşüncelerini paylaşmasına yaşam alanına izin veren onlara değerli olduğunu hissettiren ebeveynler aile içi demokrasiyi sağlar (Çorbacıoğlu, 2021, s.228).

Yemek ve sofrası kültürü insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber önemini korumaya devam eder. Aile yemekleri hem beslenme alışkanlıklarını düzenleme de hem de ailede birliktelik ruhunu sağlamada önemlidir. Akşam yemeklerinde sohbet edilir, problemler çözüme kavuşturulur; günün stresi atılır. Aileyi ayakta tutan belki de akşam yemeği sofrasıdır.

3.9.Duygusal Değerlerle Ebeveynlikte Ç Sınıfı Ehliyet

Ebeveynlik bir çocuğun sadece fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak değil onu iyi yetiştirip iyi bir birey olarak topluma kazandırmak anlamına gelir. Çocuğun aileyi nasıl örnek aldığı çocuğu ya da ailenin çocuğa nasıl örnek olduğu gelecekte o çocuğun ileride de nasıl bir örnek teşkil edeceği noktasında dikkatli olmak gerekir. Çocuk yetiştirmede

yapılabilecek ufak bir hata nesiller boyu devam ederek sorumluluğu meydana getirir (Kayaalp, 2013, s.29).

Çocuklar birçok duyguyu derin bir şekilde hissederler. Şaşırma, sevinç, üzüntü, kıskançlık, coşku, öfke vs. hangi duygu olursa olsun anlamlandırmadığı bütün duygular için yersiz davranışlar sergileyebilirler. Duyguların hangi anlama geldiği, nerede, nasıl kullanılması gerektiği ise zamanla öğrenilir. Bazı duygular çocuklar için zorlayıcı olabilir. Örneğin hayal kırıklığı, öfke, üzüntü onlar için zor duygulardır. Diğer yandan zor duygularla başa çıkma, sabır, sakinlik, coşku gibi duyguları eşit oranda geliştirebilmesi önemlidir.

Çocukluk bireyin kişiliğinin temellendiği dönem olduğu kadar toplumsal hayatla başa çıkmada, hayata hazırlanmada önemli rol oynar. Duygu denetim yollarında önemli bir aşama olan “*özdenetim, azim, sabır ve kendini harekete geçirme*” çocuklukta öğrenilmektedir (Goleman, 2023, s.22). Dolayısıyla çocukluk, yaşam boyu devam edecek olan psiko-sosyal alışkanlıkların edinilmesinde kritik rol oynar.

Kötülüklerin sıklıkla gün yüzüne çıkarıldığı; reklamların yapıldığı günümüz dünyasında çocuklarımızın iyiliklere dikkat kesilmesi gerekir. Onlara olumlu örnek teşkil edecektir. İleride edinmesini istedikleri meslek mensuplarıyla tanıştırmak, o konuda etkili ve yetkili kişilerle görüştürmek önemlidir (Maraşlı, 2018, s.258). Bu etkileşimler onların yüksek yararına olacaktır.

Mahremiyet eğitimi bu konuda mutlaka zamanında verilmelidir. Burada en önemli hususlardan birisi çocuğun mahrem bölgelerine yönelik eğitimidir. Bu eğitim iki yaşından itibaren verilmelidir. Çocuğa bu bölgelere birincil bakım veren kişiler dışında kimsenin dokunmayacağı uygun bir dille anlatılmalıdır. Çocuktan izin almadan ona dokunmak; onu öpmek hatadır. Beş yaşından itibaren çocuğun odasına izin alarak girilmeli ve kapı tıkanmalıdır. Kimsenin yanında üstünü değiştirmemesi gerektiği öğretilmelidir (Çorbacıoğlu, 2021, s.93).

Çocuklar kendisini güçlendirecek yeteneğe sahiptirler. Yalnızca kendilerini ileriye taşıyacak açıklamalar danışmanlara, yöntemlere ihtiyaç duyarlar. Toplumdaki birçok acımasızlıklara rağmen, onlara merhametli nazik davranmak cesaretli özgüvenli, ruh sağlıkları yerinde insanlar olmasını sağlamak (Healy, 2018, s.244) toplumsal bir görevdir.

Çatışmalı bir ortamda büyüyen çocuk depresyon anksiyete gibi bir psiko-sosyal sorunlarına, davranış problemlerine sürüklenmiş olur. Bu ortamlarda büyümüş çocuklar güven duygusunu temin edemez. Her an olumsuz bir olay olacaktı gibi diken üstünde yaşarlar bu durum onların ruhsal gelişimine zarar vererek kaygı, korku duygularının beslenmesine sebep olur (Öğüt, 2022, s.103).

Çocuklar duygusal sağlığa kavuşma sürecinde en çok rahatlarının bozulmasına tahammül edemezler (Healy, 2018, s.49). Fakat çocuğa rahatının kaçabileceğini kabullendirmek; rahatsızlık verici bir durumun da geçici bir duygu olduğunu fark ettirmek gerekir.

Bir bireyin kişiliği ortalama 25’li yaşlarda şekillenmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin bireylerin bu yaşına kadar muhakeme süreçlerine katkı sağlamaları önemlidir (Healy, 2018). Tüm duyguların geçici olduğu; bireye katkı sağladığı belirtilebilir; özellikle olumsuz duygular iyi kontrol edildiğinde çocuklar bireysel bakış açısı geliştirebilmektedirler.

Çocukların benlik algılarını, bilişsel düzeylerini şekillendirmede sözel ifadelerden ziyade onlara davranışlarla verilen mesajlar daha kalıcıdır. Zihniyet değişikliği mümkün olabilir; ancak bireyin erken yaşlarda yaşadığı hatıraları, deneyimleri onun kişiliğinde oldukça etkilidir (Healy, 2018, s.83).

Çocuğa kendisini değerli hissettirmek ona sözcüklerle seni seviyorum, demekten ibaret değildir. Onu dinlemek hata yaptığında, uygun olmayan bir davranış sergilediğinde onurunu kırmadan doğru bir yolu göstermek kıyaslama yapmamak değerli hissettirir (Çorbacıoğlu, 2021, s.75-82).

4. ÇOCUK VE ÇOCUKLUĞA Ç SINIFI EHLİYET

4.1. Çocuk Haklarındaki Sorumluluklar

20. yüzyıl çocuk haklarındaki gelişmelerin fırsat tanımına rağmen modernite, sanayileşme vs. çocuğun dezavantajlı konuma sürüklenmesine neden olan unsurlardandır. Suça sürüklenme, çocuk işçiliği, ihmale, istismara uğrama çocuğun korumaya muhtaç olmasına sebep olmaktadır.

Çocuğu dezavantajlı duruma sürükleyen bu durumların toplum yapısındaki eksikliklerle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Ülkemizdeki yasalar, teknolojik gelişmeler gibi maddi kültür öğelerindeki değişimler manevi kültürel gelişmelerle aynı hızda gerçekleşmeyebilir. Bu durum kültürel boşluk (*cultural lag*) olarak adlandırılmaktadır (Zencirkıran, 2016, s.61). Maddi olmayan kültürel unsurlar, maddi alanlardaki gelişmelere adapte olmakta zorlanabilmekte; bireylerin kurumların zihinsel dönüşümü aynı hızda olmamaktadır. Bu yüzden yasaların, toplumsal gelişmelerin bireylerin hayatını değiştirip dönüştürmesi zaman gerektirir.

Türkiye’de batıdan doğuya doğru kadına yönelik şiddet vakalarının arttığı görülmektedir. Örneğin şiddet vakasının bulunduğu kültürler, alt kültür davranış örüntüleri olarak değerlendirilmektedir. Şiddet vakasının yanı sıra, çocuk istismarı, erken yaşta evlilikler gibi sorunlar da alt kültürlerle ilgilidir. Erken yaşta evlilikler, çocuk yaşta evlilik olarak da literatürde yer almakta, 18 yaşından küçük bireylerin zorla evlendirilmesi erken yaşta evlilik olarak adlandırılmaktadır (Şen 2014, s. 27).

Bu durum Ortaçağ Avrupası’nın özellikleriyle çok benzemektedir. Nasıl ki Ortaçağ Avrupası’nda çocuklar yetişkin kıyafetini giyinip yetişkinler gibi karşılanmaktayken, günümüzün kırsal alanlarında da çocuk, çocukluğa ait unsurlarla değil geleneksel unsurlarla öne çıkabilmektedir. Bu geleneksellik çocuğun dezavantajlı konuma sürüklenmesinde en önemli etken olmaktadır. Türkiye’de, çocukların gelecekleri, birtakım tarikatların, cemaatlerin etkisinde kalabilmekte, bu durum onların zihnini, geleceğini olumsuz etkilemektedir. Bu tarikatların, cemaatlerin karşı kültür olarak hareket ettikleri söylenebilir (Zencirkıran, 2016, s. 74).

Karşı kültürler devletin bekası, gelecek kuşakların teminatı adına büyük tehlikeleri barındırmakta; çocuğun ileriki hayatında onarılması zor sorunlara, travmalara maruz kalmasına neden olmaktadır.

Çocuğun ihmale ve istismara maruz kalmasını engellemek, gerçekleşebilecek riskleri ön görmek, sorunları çözmek, bu doğrultuda yol almak bireylerin, ailelerin, medya kuruluşlarının, devletin, STK'ların vs. toplumun tüm kurumlarının sorumluluğundadır.

Henüz 18 yaşını doldurmamış, reşit olmamış bireylerden, başta ebeveynler olmak üzere, devletin kurumları, sivil toplum örgütleri vs. büyük bir sorumluluk altındadır. Bu yüzden çocuğun davranışları ebeveynleri tarafından kontrol edilmeli, denetlenmeli, takip edilmelidir.

Örneğin, çocuklar sosyal medya mercilerinde kendilerini olumsuz etkileyebilecek görüntülere, paylaşımlara, içeriklere denk gelebilmektedir. Bu durumlar kimi zaman ebeveynler tarafından yapılmaktadır. Çocuğunun esasında mahrem olan görüntülerini sosyal medyada, beğeni, tıklanma ve reklam uğruna paylaşabilmektedir. Türk toplumunun yapısını oluşturan değerlerin, bu değerlere aykırı içeriklerin yaygınlaştırılması modernite olarak algılanmamalı, medya okuryazarlığı kapsamında dikkatli olunması gerektiği göz önünde bulundurulmaktadır.

4.2. Çocukta IQ ya da EQ

IQ testlerinden yüksek puan alan çocuklar, toplum tarafından salt başarılı olduğu değerlendirilmektedir. Oysaki toplum her ne kadar entellektüel kapasiteye sahip olsa da, psiko-sosyal bakımdan başarısızlık, suç, alkol ve yasaklı madde bağımlılığı riskinde olabilir.

Duygusal beyin, IQ testlerinin ölçemediği, ayrı bir kısımda yer almakta; şefkat, öfke gibi duyguların kontrolünde işe yaramaktadır. Duygusal beyin çocukluktaki edinilen deneyimlerle şekillenerek iyi eğitilmediğinde bireyin duygusal yeteneklerini riske atabilmektedir. Yani, duygusal zekânın, sosyal hayatın problemleriyle başa çıkmada entellektüel zekâdan daha fazla işlevsel olduğu söylenebilir. Örneğin, entellektüel zekâlı bir çocuk, sosyal hayatta uyumsuz olabilmekte ve başı derde girebilmektedir (Goleman, 2023, s.56).

Yapılan araştırmalara göre empatik yaklaşım, çocuklarda duygusal zekâyı artırır, yaşadığı ortamdaki gördükleri empatinin gelişimine olanak tanır. Sıkıntısındaki birine nasıl yaklaşıldığına tanık olması, sıkıntısındaki bir başkasına destek olmada empatik etki yaratır (Goleman, 2023, s.141).

İletişim yeteneklerini geliştirebilme, toplumsal hayata uyum sağlama, sorunlarını çözebilme gibi konuların duygusal zekâyı (EQ) ilgilendirdiği görülmektedir. Dolayısıyla çocukların başarısı salt entellektüel zekâyı bağlanmamalı, onların duygusal yeteneklerinin geliştirilmesine destek olunmalı, fırsat tanınmalıdır.

Sevgi, saygı dolu bir ortamdan yetişen çocukların gelecekte sevgiyle, saygıyla donanımlı bireyler olacağı herkes tarafından kabul edilir. Sevgiyle, saygıyla, nezaketle, özenle büyütülen çocuklar heybesindekileri topluma dağıtacaktır. Bu duygularla büyümeyen çocukluk geçirecek, aynı okul sırasında okuyacak, arkadaşlık yapacak, iş arkadaşı olacaktır. Fakat onlardan farklı olduğu görülecek, onlara rol model olacak, geleceklerinde ışık saçacaktır. Bulunduğu alanlarda kalplere sevgi tohumları ekecek, gönülleri fethetmeye devam edecek, deyim yerindeyse onları iyileştirecektir. Ardından bu iyilik davranışı, kartopu gibi büyüyerek devam edecektir.

4.3. “Özel” Bir Birey Olarak Çocuklar

Çocuğun özel birey olmasına ilişkin durumlar üstün yeteneklilik veya özel gereksinimli olma şekilleriyle ifade edilir. Her çocuk esasında özel olmakta, şahsına münhasır özgünlüğünü, yeteneğini bir birey olarak şahsında barındırmaktadır. Buradaki farklılaşmalar çocukların akademik ve duygusal gelişimlerine bağlı değişkenlik gösterirler.

Üstün yetenekliliğin dışında çocuklar özel gereksinimli de olabilmektedir. Özel gereksinimli çocuklar konusu detaylı olmakta, her çocuğa özgü durumları içermektedir. Bu durumlar tarih boyunca başlıca kaynaştırma, engellilik, dezavantajlı çocukluk bağlamlarında ele alınmıştır (Baykoç-Dönmez ve Şahin, 2017, s.31). Günümüzde özel gereksinimli birey konusu ise tespitinin daha kolay olmasından ve çalışma alanlarındaki genişlemelerden kaynaklı oldukça kapsamlı bir hal almıştır.

Buna göre özel gereksinimli çocuklar günümüzde zihinsel yetersizlik, otizm spektrum, DEHB, özgül öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozukluğu, duygu ve davranış bozukluğu, işitme, görme ve fiziksel yetersizliği gibi durumlarla gözlemlenmektedir (Yıldırım-Sarı ve Girli, 2018).

Özel bireyler akranlarından gelişimsel bakımdan farklılık göstererek özel bakıma, desteğe ihtiyaç duyarlar. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin durumu IQ testiyle ölçülmekte; çocuklar bu teşhislerde bilişsel, sosyal ve işlevsel becerilerde uyumsuzluk yaşamaktadırlar. Otizm spektrum bozukluğu yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan, sosyal gelişimlerinde gecikme, sapma olan nörogelişimsel bir bozukluktur. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ise genetik ve çevresel özelliklere bağlı olarak gelişen çocuklukta başlayıp yetişkinliğe kadar devam eden bir sorundur. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite birbirinden ayrı bir şekilde görülebilir. Dikkat eksikliği, konsantrasyon sorunları, unutkanlık, dağınıklık şeklinde görülürken; hiperaktivite hareketliliği, aceleciliği ve aşırı konuşmayı beraberinde getirir. Özel öğrenme güçlüğünde çocuklar Türkçe ve Matematik gibi alanlarda özel desteğe ihtiyaç duyarlar (Yıldırım-Sarı ve Girli, 2018, s.300-302).

Özel öğrenme güçlüğünün çocuklar için sürekli gelişip değiştiği söylenebilir. Öğrenme güçlüğü yazmada güçlük, matematiksel akıl yürütmede yetersizlik, okuduğunu anlamama gibi davranışlar gözlemlenir. Bu tanıya sahip olan çocuklar akademik olarak akranlarının gerisinde gelirler. Ayrıca Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) takip edilmesi gereken tıbbi müdahale gerektiren teşhislerdendir (Melekoğlu ve Sak, 2018).

Dil ve konuşma bozukluğu da çocuklar arasında son zamanlarda yaygınlaşan bir sorundur. Bu sorunu yaşayan çocuklar dil ve konuşmaya yönelik yetersizliklerinden kaynaklı iletişim problemi yaşayan çocuklar olarak tanımlanabilir. Fizyolojik, nörolojik, bilişsel ve motor gelişimindeki gerilikler çocuklarda dil ve konuşma geriliklerine yol açabilir (Turan ve Gül- Akoğlu, 2017).

Özel eğitim gerektiren durumların ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından erkenden fark edilmesi buna uygun eğitim programlarının geliştirilmesini gerektirir.

Aynı ailede büyümesine rağmen her çocuk farklı kişiliksel özelliklere ve yeteneklere sahiptir. Bu nedenle aile içinde çocuklara yönelik farklı tutumlar sergilenebilir. Ebeveynlerin yetiştirme tutumlarındaki farklılaşmalar hariç, çocuklar hatalarını kimi zaman hemen fark edip özür dilerken, kimi zaman ise hatasını reddederek öfkeli davranabilir. Dolayısıyla bir yandan ebeveynin tutumu çocukları yetiştirirken, diğer yandan çocukların özel durumları ebeveynlerini yetiştirir.

Üstün yeteneklilik olgusu çocukların zekâ skorlarıyla ilişkilendirilir. Üstün zekâlı çocuklar özel yeteneklerinin yanı sıra belirgin bir zihinsel potansiyele sahiptirler. Üstün yetenekli çocuklar beyinlerinin hem sağ hem de sol lobunu kullanabilirler. Sol beyin analitik düşünme ile ilgiliyken, sağ beyin sanatçıların kullandığı duygusallığın ortaya koyulduğu beyin lobudur (Siaud- Facchin, 2018). Esasında çocuklar arasında üstün yetenekli olan ve olmayan ayrımı çocuk haklarının doğasına aykırı bir durumdur. Üstün yetenekli veya özel gereksinimli çocuk ifadeleri çocuklar arasındaki ayrımcılığı derinleştirmektedir.

Üstün zekâlı olmak çocuğa birtakım yetenekler kazandırmaktadır. Örneğin yetenekli çocukların duyuları oldukça gelişmiştir, kokuları ve tatları birbirinden ayırt edebilir. Üstün zekâlı olmak çocuğun algılarını çevresine, yaşadığı dünyaya yönelik algısını genişletmektedir. Üstün yetenekli çocukların mizah anlayışı son derece iyidir, çevresiyle şakalaşmayı sever ancak kendisine şaka yapılmasından hoşlanmazlar (Siaud- Facchin, 2018).

Yetenek ve akademik başarı bakımından diğer çocuklardan farklı olan üstün yetenekli bireylerin hem diğer akran gruplarına hem de okuldaki disipline uyum sağlamaları zordur. Dolayısıyla bu nitelikteki çocukların okula adaptasyon sorunu yaşamaları dikkat edilmesi gereken husus olup okuldaki eğitimin çekiciliği çocuğun gelecekteki akademik başarısını belirlemektedir.

4.4. Çocukluk Dönemi Bağlanma

Yetişkinlikte geliştirilen sağlıklı bir kişilik, toplumsal hayat bireyin annesiyle geliştirdiği bağlanma ilişkisine dayanır. Çocukluğunda istikrarlı bir sevgi, ilgi alan bireyler şimdiki anda kalmada, geçmişe güvenli bakma, gelecek hayallerin peşinden koşma konusunda kendisini daha özgür, rahat, bağımsız hissederler (Brayson ve Siegel, 2024, s. 58).

Çocukluğunda, annesi tarafından terk edilmiş, bakımı ihmal edilmiş, ağladığında temel ihtiyaçları giderilmemiş kişilerin sağlıklı ilişkiler kuramaması olasıdır. Ağladığında temel ihtiyaçları karşılanmayarak karnı doyurulmayan, kucağa alınmayan, altı temizlenmeyen bebekler büyüdüklerinde anneye karşı olumsuz bağlanma geliştirebilir. Temel ihtiyaçları karşılanmayan, biyolojik ailesi tarafından terk edilmiş, bakımını sağlayamayacak durumda olan çocuklar ihmale uğrayan bireylerdir.

Ebeveyniyle güvensiz bağlanan bireyler ilerleyen dönemlerde katı, kaos içeren ilişkiler kurarlar; çoğunlukla duygularını farkına varmazlar, bu durumla başa çıkmada isteksizdirler. Kayıtsız ebeveyn davranışının güvensiz bağlanmasına neden olduğu söylenebilir (Brayson ve Siegel, 2024, s.62).

Anne-çocuk arasındaki duygusal bağ kurulmaz, çocuğun fiziksel, duygusal ipuçlarına cevap verilmezse, çocukta değersizlik hissi gelişir, çocuğun duygusal yelpazesi zayıflar, samimi ilişki kurmada zorluk yaşar. *“Anne, çocuğun çeşitli duygularına -neşe, gözyaşı, kucak ihtiyacı gibi- empati göstermekten sürekli uzak kalıyorsa, çocuk bu duyguları ifade etmekten ve hatta hissetmekten vazgeçmeye başlar.”* (Goleman, 2023, s.143). Güvensiz ve kaçınan bağlanan çocuklar kendi duyguları ile hisleri ile ilgilenilmediğini düşünür. Duygularını yok saymayı ihtiyaçlarını göstermemeyi öğrenir (Brayson ve Siegel, 2024, s.70).

Yetişkinlik dönemlerinde saplantılı bağlanma örüntüsü geliştirmiş, geçmiş saplantı haline getirip ilişkileri ve duyguları kafalarına takan bireyler, çocukluk dönemlerinde ikircikli, saplantılı bağlanmış kişilerdir. Bu bireyler yetişkinliklerinde duygularını dengede tutamaz ve sürekli kaygı içinde bulurlar. Yaşadıkları kayma karmaşadan dolayı sık sık kendilerini sorgularlar, kendilerini savaş halinde olurlar. Bu durum onların geçmişte ebeveynin kendilerine olan tutarsız davranışlarından kaynaklanır. Çocukluğunda geliştirdikleri tedbiri elden bırakmamalıyım, insanların yanında olacağından emin olmalıyım şeklindeki düşüncelerden kaynaklanır (Brayson ve Siegel, 2024, s.76).

Güvenli bağlanmada ailenin olduğu kadar sosyal çevrenin de önemli yeri bulunur. Güvende bağlanma yalnızca aileden kazanmakla kalmaz, sonradan öğrenilebilir. Burada fark edilmesi gereken çocuğu yetiştirme tarzımızdır. Her ne kadar biyolojik aileden güvensiz bir bağlanma stiline maruz kalınsa da bu durumu iyileştirmek, gelecek kuşaklara aktarmamak gerekir.

Geçmişteki deneyimlerimizin hayatımızı anlamlandırmasına olanak tanırken; gelecek kuşaklara bilgelik kapısını aralamasına izin vermeliyiz. Kendi öykümüzü yeniden yazabilir, değiştirebilir; böylelikle yeni bir toplum inşa edebiliriz.

Her birey doğuştan itibaren sevgi ve ilgi kapasitesi ile doğar. Geçmişte bir takım olumsuz deneyimler yaşamasına rağmen yaşamımızda olan bitenleri düşünmek kendimize ilgi göstermek, kendimize yönelik düşüncelerimizi ve tutumlarımızı onarmaya başlamak için hiçbir zaman geç değildir (Brayson ve Siegel, 2024, s.116).

Çocuğun güvenli bağlanmasında, ilk iki yıl oldukça önemlidir. Bakıcı konumundaki kişi anne, baba veya bakıcı olarak benimsenen herhangi bir kişi annenin yerini alır.

Bowlby bağlanma davranışını beslenme, üreme kadar önemli olan içgüdüsel davranışlara bağlar. Bu içgüdüsel davranışlar insanın evrimsel süreci olan hayatta kalma mücadelesiyle ilgilidir. Deneysel çalışmalarla bu durumu açıklar. Yaptığı deneyde, al yanaklı bir maymunun yaşamının ilk haftalarında annesine bağlanmayı öğrendiğini

gözlemlemiştir. Annesi tarafından reddedilen bu maymunun belli bir yaştan sonra bağlanma davranışında hem yoğunluk hem de ortaya çıkma sıklığı bakımından azalmaya başladığını görmüştür (Bowlby, 2013). Bowlby'nin bu deneyi çocukluktan itibaren anne figürü tarafından sürdürülen ilişkinin ilerleyen yıllarda bağlanma davranışına dönüşebilmesini sağlar. Bu nedenle, çocuğun ilk bakıcı ile ilişkisi, sağlıklı bir birey olabilmesi, toplum içinde sosyalleşebilmesi açısından önemlidir. Çocuğun ilk bakıcısı annesi, babası, hem anne hem babası veya bakıcı olarak tanımladığı başka biri olabilmektedir. Çocuğun yüksek yararı açısından önemli olan bu ilişkinin kalitesi için ilgili kişilerin ise eğitim alması gerekir.

Çocuğun ilk bakıcı olarak tanımladığı kişiyle yaşayacağı ayrılık süreci duygu durumu bağlamında, anksiyeteye yol açar. Anne figürünün kaybının patolojik olarak tanımlanması çocukta olumsuz tepkilere yol açar. Bu gözlemin altında yatan düşünce, çocukluk dönemindeki ayrılıklarda sorun yaşamış erişkin kişilerde devam etmesi problematik bir konudur. Sabırlı bir anne figürüyle büyümeyen çocuklarda kaygılı bağlanma meydana gelir. Ailesinde bağlandığı kişiyle ayrılan çocuklar daha sonra yabancılarla büyümüşse sonraki sürecinde daha fazla kaygılı davranırlar (Bowlby, 2014, s.275).

Çocuğun annesiyle bağı yaşamı boyunca güvenli bağ kurması bağlamında koruyucu rol üstlenir. Bu bağ, beynin neo- korteksin bağlantısının, aşk gibi bir duyguda olan, limbik yapıya eklenmesiyle oluşur. Ebeveynle çocuk arasındaki bağ, neokorteksin, limbik sisteme eklenmesiyle oluşarak meydana gelmekte, çocukluk döneminde olgunlaşmaktadır (Goleman, 2023, s. 39).

4.5. Çocuğun Gelişim Sürecine Ebeveynlikte Ç Sınıfı Ehliyet

Çocuk birinci yaşında, kendi bedenini ve fiziki olaylarını keşfeder. Sesler çıkarma ve sözcükleri üretmeye çalışır. Heyecan duyduğu şeyleri keşfeder. Üç yaşına kadarki dönemde renklere eğilimi vardır. Üç yaşından okul çağına kadarki dönemde ikinci çocuk evresinde yer almakta, büyüklerini taklit etme eylemindedir (Altınköprü, 2015,s.22-29). Çocuğun zihinsel gelişim dönemi 0-2 yaş, işlem öncesi dönem 2-7 yaş, somut işlemler dönemi 7-11 yaş, soyut işlemler dönemi ise 11 yaş üstüdür (Bayhan ve Artan, 2012, s.41).

4.5.1. İlk 3 Yaş

Yeni doğan bir bebek için temas kurmak onun da bağlanmasına kolaylık sağlayacaktır. İlk etapta annenin rolü oldukça önemlidir. Burada yapılması gereken anneyle temasın kurulmasıdır. Bebekle sadece ağlarken değil sessizken daha çok ilgilenilmelidir. Bazen bebekler gözleri açık bir şekilde yatarlar, bu durumda yapılması gereken bebekle vakit geçirmektir. Bebekler bu süreyi odasında plastik bir kutuda değil ebeveynleriyle geçirmelidir (Sears ve Sears, 2017, s.78).

Doğumdan sonra bebekle kurulan bağın en önemli yöntemlerinden bir diğeri ise çocuğu emzirmektir. Emzirmek anne çocuk ilişkisini güçlendirdiğı gibi hem annenin hem de çocuğun sağığına önemli katkı sağılar. Anne sütü sayesinde bebekler daha iyi görür, daha iyi duyar, gülümser, nefes alır, ciltleri sağılıklı olur. Anne ise kilolarını daha kolay verir ve olası meme, rahim kanseri gibi riskleri azaltabilir. Ayrıca emziren annelerin bebekleriyle daha kolay empati kurduğı görülür (Sears ve Sears, 2017).

Çocuğunuzun karşılaştığı problemi sakın hemen çözmesinden daha ziyade onu düşünmesine fırsat verin. Farklı düşünme becerileri geliştirilmesini sağılayıp günlük olaylarla ilgili üzerinde durduğı konulara yönelik problemlerini kendisinin çözmesi teşvik edilebilir. Çocukların tıpkı fiziksel kaslarını güçlendirmeye ihtiyaç duydukları gibi düşünce becerilerini geliştirmeleri de gerekir. Çocuğunuzun belli bir sorunu düşünmesi için onu yönlendirin, sorunun farklı alternatif yollarını teşvik edecek sorular sorulabilir (Schaefer, 2009, s.101).

Çocuklarınızın korkularını aşmasına destek olmak, hayal gücünü besleyen nesneleri tanımlayarak kelime dağarcığını artırmak önemlidir. Bu yaş grubunda yanlış söylediğı cümleleri tekrar ederek düzeltmemeli, doğrudan eleştirilmemelidir. Ona düzenli kitap okuyup kitap hakkında konuşulmalıdır. Tekerlemeler, şarkılar söylenmeli, basit cümleler kurarak yavaş konuşulmalıdır. Yaşıtlarıyla oynamasına izin vererek mülkiyet hakkına saygı göstermekle beraber paylaşma ve başka çocuklarla iletişimi öğretmesi için sırayla oyun kurmasına teşvik etmelidir.

4.5.2. 3-6 Yaş Arası

Çocuklar otuz altıncı ay itibariyle duygularını ifade etmeyi, kontrol etmeyi öğrenirler. Ebeveyn ile güçlü bağı olan çocuklar kendisini güvende hissederken bağ kuramayan çocuklar daha düşmanca davranırlar. Bu yaş grubunda hâlâ sevgi, şefkate ihtiyaç duyulur. Fiziksel şefkat konusunda, erkek çocuklar babalarının sıcaklığını ve yakınlığını isterken kızlar da benzer şekilde hemcinsi ebeveyninden gördüğü samimiyetle kimliğini geliştirir (Schaefer, 2009, s.166).

Bu yaş grubunda çocuklar artık heyecanlarını sözel olarak ifade ederler. Çocuklar çevreleri genişledikçe kendi yeteneklerini başkalarıyla kıyaslarlar. Fakat burada ebeveynler çocuklarını yeteneklerini destekleyerek kıyaslamanın olumsuz etkilerinden kaçınmalıdır. Problem çözme becerilerini geliştirmeleri sağlanmalıdır. Özellikle bilgisayar kullanımı onların sosyal gelişimlerini olumsuz etkiler. Kendilerine yönelik imajlarının gelişmesini engeller. Bu yaş grubunda da sorularına kendi cevaplarıyla düşünmesini sağlanmalıdır. 3-6 yaş grubunda çocuk hâlâ meraklıdır fakat henüz toplumsal ilişkilerinde gelişmemiştir. Bu nedenle terbiyeli bir çocuk haline gelmesi için biraz daha desteğe ve hatırlatmaya ihtiyaç duyarlar (Schaefer, 2009, s.234).

4.5.3. 6 -9 Yaş

Altı yaşından dokuz yaşına kadar olan çocuklar duygusal ve psikolojik gelişmelerinde önemli aşamalardan geçerler, artık okul çağı başlamıştır. Bu yaş döneminde dilsel gelişim olmakta, okulla ilgili beceriler gelişmektedir. 5-6 yaşından sonra çocuklar dili daha iyi kavramaya başlar, dilbilgisi kurallarını öğrenirler (Schaefer, 2009, s.263).

Okul dönemine gelen bir çocuk ise ödev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir. Ebeveyn neresi gerektiğinde müdahale etmelidir çocuğun okuldaki ödevleri çocuk ve öğretmen arasındadır ve ödevini yapmayan bir çocuğu cezalandırmak sürekli uyarmak yerinde değildir (Altınköprü, 2015, s.152).

Bu dönemde ebeveynlerin sevgi ve şefkat göstermeleri adına önemlidir. Sevgi ve şefkatin koşullara bağlanmaması gerekir. Bağımsızlık için mücadele ettiklerinden bol bol duygusal desteğe ihtiyaç duyarlar (Schaefer, 2009, s.250).

6-9 arası yaş grubunda çocukların ilgisi aile merkezi aktivitelerden akran merkezi aktivitelere çevrilir. Sosyal becerilerini başkalarının duygularını anlama yeteneği geliştirse arkadaşlık kurmaya başlarlar. Daha az agresif olmaları iyi bir arkadaş olmalarını sağlar. Bu yaş grubunda çocuğa sosyal davranışların öğretilmesi ve bunları sergilediğinde ödüllendirilmesi gerekir (Schaefer, 2009, s.265).

4.6. Gençlik Travması

Her yetişkinin ufak da bir travması vardır, özellikle çocukluktan getirdiği... Bir de yetişkinlikte edindiği travmaları bulunur, bu travmaları toplumsal hayatta, sosyal etkileşimle, karşılaştığı nezaketsizliklerle yaşar. Zorbalık, güvensiz ortamlar, yetersiz sosyo-ekonomik kaynaklar, eksik ve yanlış tıbbi destekler, kötü niyetli eğitimciler, sağlıkçılar, bakım personelleri bile nezaketsiz davranışlarıyla karşı tarafta travma oluşturabilir.

Toplumsal alanda görülmemek, duyulmamak, hislerin ve duyguların cevapsız kalması gibi bileşenler travmaya sebep olabilir. Bu travmaların en ağırı ise güvensizlik hissidir. Bireyin kendisine dost, yaren olarak algıladığı kişi veya kişilerle güven ilişkisi kuramamasındandır. Güven bağı kuramayan bireyler toplum tarafından onaylanma ve güvende hissetme duygusunu tatmin edemeyerek yalnız hisseder.

Gençlerin günümüzde umudunun zayıf olduğu ve hayat-yaşam motivasyonunun düştüğü söylenebilir. Sosyal medyada bazı video kliplerin altına yapılan yorumlar, toplumun ruh halini oldukça yansıtmaktadır. Bir yorum şöyle dikkat çekmektedir: *“İntihar edenler cennete giremez, sözü çoğumuzu ayakta tutuyor.”* şeklindeki bir yorum binlerce beğeni ve yanıt alması yaşanan toplumsal travmanın düzeyini göstermektedir.

Yapılan bir başka “*umut bitince hayat bitiyor yaşamaya gücün kalmıyor, dibe vuruyorsun*” şeklindeki yorumun yüzlerce beğeni alması gençlerin umutsuzluk duygusunu yoğun olarak yaşadığını, geleceğe umutla bakamadıklarını gösteriyor.

Çocuklar, gençler ve hatta yetişkinler, kendisini ifade edebileceği, yargılanmadan dinlenebileceği, yeteneklerini açığa çıkarabileceği ortam bulduklarında geleceğe umutla bakabilmektedir.

Kendisini gerçekleştirecek ortam ve anlaşılmadığını düşündüğü bir sosyal çevrede yaşayan bireyler, umutsuzluk duygularını beslemekte, kitlesel umutsuzluğun toplumsal ve psikolojik motivasyonlarla anlaşılması gerekmektedir.

Gençlerin isteklerini, amaçlarını, hedeflerini, duygularını, geleceğe dair beklentisini anlamak gerekir. Bunun için onlarla otoriter, dikte edici veya resmi bir görevli gibi değil, onların dilinden anlayabilecek bir şekilde iletişime geçmek önemlidir. Gençlere yapılacak sağlıklı yönlendirmeler toplumsal, empatik, sağduyulu bakış açısıyla gerçekleşebilecektir. Hislerine, duygularına ve taleplerinin ipuçlarına karşılık bulan bir nesil sağlıklı sosyalleşecektir. Bu durum ise öz kırım, şiddet gibi birçok sosyolojik travmayı önleyebilecektir.

4.7. Çocukluk Travması

Bireyin maddi imkânı yerinde olsa bile sevgi ve ilgi görmüyorsa eğer, bu eksikliği gidermek için daha fazlasına sahip olmak isteyebilir. Bu durum kimi zaman daha fazla sevilme, daha fazla beğenilme arzusu veya daha fazla tüketme isteği olarak görülebilir. Çocuk örneğiyle devam edecek olursak, ebeveyn sevgisi görmediyse, yakın çevresi tarafından onaylanmıyorsa eğer dikkat çekmek için çalma, yalan söyleme gibi davranışlar sergileyebilir.

Bu davranış şekilleri özellikle, terk edilmiş, travmatik geçmişi olan çocuklarda görülebilir. İlgi görme ve dikkat çekme isteği elbette insani bir duygu olup her travmatik geçmişi olan bireyin, bu tarz davranışlar sergileyeceği söylenemez. İyi bir eğitimle ve sosyal faaliyetlerle, çocukluk travması olan bireylerin topluma adaptasyonu sağlanabilir.

Travmaya maruz kalmanın boyutları genellikle çocuklar için dikkat edilen bir sosyal olgu iken yetişkinlerin travmaya maruz kalması neredeyse önemsenmemektedir. Çoğu yetişkin de hali hazırda yaşadığı travmalarını görmezden gelir. Günümüzde bu travmaların toplumda yaygın bir şekilde yaşandığı belirtilebilir.

Yaşanan bu travmaları cinsiyet temelli farklılaştırarak açıklamak zordur. Özellikle çocuklarda bu travmaların cinsiyet farklılaştığı pek fazla söylenemez. Çocukluktaki travmatik deneyimlerin boyutları önemli olmakla beraber, özellikle kız çocuklarının bu deneyimleri atlatmakta daha çok zorlandığı belirtilebilir (Herman, 2015).

Ayrıca çocukluğunda hislerine, duygularına, ihtiyaçlarına bakıcısı olarak algıladığı kişiden cevap alamayan çocukların genel olarak bu travmaları atlatmakta zorlandığı söylenebilir (Winnicott, 1965).

Küçük yaşlardan itibaren ebeveynleri tarafından terk edilmiş, özellikle güvensiz bağlanma yaşamış çocuklarda yeri doldurulmaz eksikler olur. Bu duygusal bir boşluk olup temelinde sevgi ve ilgi eksikliği bulunur. Ebeveynin eksik sevgi ve ilgisini görmüş bireyler, yetişkinliklerin elindekilerle yetinememekte, doyumsuzluk yaşayabilmektedir (Cassidy, 2000, Hazan ve Shaver, 2017).

Çocuklar travmalarını sadece biyolojik ailelerinden kaynaklı yaşamazlar. Çocuklar okulda sınıf arkadaşları, mahallede akranları ya da büyükleri tarafından zorbalık yaşayabilir. Hatta okulda kötü niyetli öğretmenleri, hastanede sağlık personelleri tarafından bile travmaya maruz kalabilirler.

Çocuk için en can acıtıcı olan, görülmemek, duyulmamak, görmezden gelinmektedir. Bu belirtilen sorunlar çocukluk travmalarına aittir. En travmatik olanların sebebi kültürel ve toplumsaldır. Bireyin yaşadığı ve etkileşime geçtiği çevre yaşam kalitesini belirler (Erikson, 1950). Geleneksel ve ataerkil toplumlarda dini, kültürel baskılar, ekonomik yoksulluklar, sosyal imkânlara ulaşmadaki yoksunluklar bireyi travmatize eder (Murdock, 2010).

Gündelik hayatta sıklıkla sorun yaşayan, bunlara çözüm üretemeyen, sosyal değişime karşı muhafazakâr tutum sergileyen bireylerin ruh sağlıklarını koruyabileceği düşünülemez.

4.8. “Kimsesiz” Çocuklar

Bir Afrika kabilesine dair yaygın olarak bilinen bir söz vardır; *“Köyü tarafından sevilmeyen çocuk, sonunda o sevgi sıcaklığını hissetmek için köyünü yakar.”* Bu söz günümüzde yaşanan sevgisizliklerin toplumsal etkilerini göz önüne serer.

Bir yerde bir ateş yanıyorsa, oradaki ateşin varlığına kimse inanmıyor ve söndürmek istemiyorsa, o ateş bir gün çoğalır muhatabı olan herkesi tehdit eder. Neden görmezden gelir; eleştiri kabul etmez, sorunlara gözlerimizi yumarız? Gerçekleri kabul etmedikçe problemler gelecek kuşakları dahi tehdit eder.

Çocukların yaşadığı, yaşama ihtimalinin bulunduğu sıkıntılar toplumun tamamını ilgilendirmektedir. Karnı tok, sırtı pek ancak kalbi aç “çocuklar” neden gözden çıkarılmış gibiler, bu çocukların kimsesi gerçekten yok mu?

En son ne zaman birisinin kalbine ve ruhuna hitap edebildik? Ya da kendimize ve çevremize olan samimiyetimiz hakkında hiç öz eleştiri yapabildik mi? Gerçekten samimi yaklaşılabilseydi, dünyadaki bu kadar problemin ana kaynağının sevgisiz çocukluk geçirmiş bireyler olduğu anlaşılabilirdi.

İtaatkâr bireyler yetiştirmek kolay, korku yaratan bu nedenle tehlikeli bir yöntem iken, sevgi dolu sevgi dolu, merhametli ve umutlu bireyler yetiştirmek emek gerektiren zorluklarının yanı sıra doğru bir yöntemdir. İnsanlar ne kadar büyürse büyüsün, sevilmedikleri yaşlarda kalmakta; çocuğa, kadına, hayvana şiddet, hatta terör gibi birçok sosyal sorun çocukluktaki sevgisizlikle yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Herkese, her şeye inat sevgi ve umut dolu kalabilmek elzemdir. Aksi takdirde sevdiklerimizle birbirimize yabancılaşıyoruz.

4.9. Dijitalizmle Çocuk ve İnsan Kalmak

Çocuk ve çocukluğa yönelik algı üretiminde geleneksel ve yeni medyanın yeri ağır basmaktadır. Her ne kadar teknolojik gelişmeler devam etse de çocuk için olumsuz örnek teşkil edecek birçok sorun medyada yer alır; çocukların yüksek yararı göz ardı edilir. Bu durum medyanın yayın etiğindeki sorunları gündeme getirir. Medyada sunulan cinayet, şiddet, terör, cenaze, istismar, taciz haberlerinin sunumu toplum yapısını olumsuz etkiler, aile yapısına zarar verir.

Toplumsal sorunların tüm gerçeklikleriyle medya tarafından sansürsüz, uyarı işaretleri olmaksızın gösterilmeleri olumsuz içeriklerin toplum yapısına zarar vererek yaygınlaştırılmasına, toplumun ruh sağlığının, ahlakının olumsuz etkilenmesine sebep olur. Olumsuz, hassas içerikler günün her saatinde televizyon ekranlarına, sosyal medya mecralarında serbest bir şekilde gösterilmektedir. Özellikle, çocukların rahatlıkla izleyeceği saatlerde şiddet, cinayet, bağımlılık, cinsiyetçi içerikli yayınlar hızlı bir şekilde yayılmakta, toplumun ahlaki yapısı zarar görmektedir.

Yaşamımızın vazgeçilmez unsurlarından biri kitle iletişim araçlarıdır, medyadır. Ülke ve dünya hakkındaki bilgiler, insan ve doğanın yanı sıra olaylar hakkındaki algılar, inançlar, tutumlar büyük ölçüde medya tarafından biçimlendirilir. Medyanın etkisinden kaçınmak kolay

değildir. Yetişkinler ve özellikle de çocuklar ve gençler, kitle iletişim araçlarına ve dolayısıyla etkilerine maruz kalır (Dökmen, 2010, s.132).

Medyada haberlerin sunumundaki çocuk seyircilerin, hassas kişilerin göz ardı edilmesi etik sorunları doğurmakta, insan haklarını olumsuz etkilemektedir. Televizyonun *magazine*, *aksiyona*, *drama*, *şiddete*, *fantaziye* dayalı yapısı mahremiyet unsurlarından beslenmektedir. Sadece şiddet içeriklerinin değil mahrem duyguların dışa dökümü reytingleri yükseltmesini, işletmelerin kazancının artmasını sağlamaktadır (Arık 2018, s. 118).

İnternet kuşağı olarak adlandırılan günümüz gençlerinde sorumluluk bilincinin zayıfladığı düşünülmektedir. Kuraldan hoşlanmayan, istediğini yapmak isteyen, sorumluluk almak istemeyen kitlelerin artışı söz konusudur. Böyle davranış örüntüleri geliştirmiş kişilerin iş ve aile hayatında başarılı olabilmeleri zorlu yollardan geçmelerine neden olabilir.

Dolayısıyla sosyal medyanın, internetin aileye, toplum yapısına büyük oranda zararlar verdiği söylenebilir. Dijital oyun, kumar bağımlılıkları beyinde yasaklı madde kullanmış gibi etki yaratırlar. Böyle bireyler bu oyunları oynamadığı zaman gergin mutsuz ve keyifsiz hissedebilirler. Oynadıkları zaman ise gündelik hayatlarında gerçekleştirmeleri gereken sorumluluklarına dikkat veremezler (İmre, 2023, s.12).

Bir diğ er tehlike ise sosyal medyada içerik üreticilerinin, buradaki reklamlardan para kazanan yeni nesil genç kizların dikkatini çekmesi birçok tehlikeyi bünyesinde barındırmasıdır.

Türkiye toplum yapısı yeni medya araçlarından büyük zarar görmekte; bu platformların denetimini Türkiye'nin denetiminde olması, kamu güvenliğini ve düzeni tehdit etmektedir. Kontrolünün Türkiye'de olmadığı bir platformun istediğı propagandayı rahat bir şekilde yapması, genç nesillerin dimağını kirletmesi elbette ki yadsınamaz.

Instagram, X, Tiktok gibi yeni medya araçlarının Türkiye'nin kontrolünde olmaması aile yapısını, çocukları tehdit etmektedir. Sosyal medya mecraları örneğın özellikle Twitter uygulamalarında yeni ismi ile X uygulamasında paylaşılan bir ürün, görüntü, görsel ve video hızlı bir şekilde tüketilmekte, yaygınlaştırılmaktadır. Bu noktada paylaşılan nesnenin insani, mahremiyet boyutu göz önüne alınmamaktadır. Bu durum toplumsal bir kriz haline dönüşebilir. Özellikle son zamanlarda  ocuk ihmalı ve istismarı konusunun tüm dünyada ve Türkiye'de büyük bir kriz haline dönüştüğü söylenbilir.

Örneğın sosyal medya üzerinden hesaplara yetkisiz erişilip manip lasyon yapılmakta, sahte hesaplar açılmakta, hesaplara bot hesapla takipçiler yüklenmekte algı yönetimi yapılmakta; çocukların, gençlerin dürtüleri, duyguları, bilişsel düzeyleri zarar görmektedir. Örneğın hesabı  alınan, kendisine mesaj atılan kişilere hesap bilgilerinin veren gençlerimiz olabiliyor. Böyle bir durum sosyal medya mercilerinin daha fazla tehlikeli olmasına sebep olabiliyor.

Bunların yanı sıra bazı sosyal medya uygulamalarıyla genç kızlarımız olumsuz örneklerle maruz kalabiliyor. Hatta sosyal medyadan kendisini daha rahat ifade ettiğini düşünen kişilerle, yalnızlıklarını gidermek için hiç tanımadığı insanlarla sohbet edip onlara inanabiliyor. Bu tarz maddi manevi sömürüler, çoğunlukla kadınlarımızı, kız çocuklarımızı tehdit etmekte, aile yapımızı derinden sarsmakta, toplumsal değerlerimize zarar vermektedir. Sosyal medya mercilerinin Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından kontrol edilememesi, kadınların, kız çocuklarını maddi ve manevi olarak sömürülmesine kötü bir olanak tanır.

Nasıl ki belli bir ürünü satın alırken ürünün içindekiler kısmına bakılarak satın alınabiliyorsa, sosyal medya alanlarındaki içeriklere yönelik sembolik çıkarımlar geliştirilmeli, takipçiler bunu bilerek içerikleri okuyabilmeli veya izleyebilmelidir.

Medya okuryazarlığı olarak adlandırılan bu alanda zayıf kalındığı söylenebilir. Sosyal medya mecralarında çeşitli sosyal sorunlarla ilgili dezenformasyon sıklıkla yapılmakta, kötü niyetli haberler doğru haberlerden daha hızla yayılabilmektedir. Dezenformasyonun özellikle aile hayatına, özel hayata, toplumun ruh sağlığına, görgü kurallarına, toplumsal sabır eşiğine olumsuz etki yarattığı olumsuz örnek teşkil ettiği, özel alanın tüketilmesine sebep olduğu söylenebilir.

Sosyal ağlar yoluyla bir toplumsal kimlik inşa ettiğimiz yadsınamaz. Oluşturduğumuz sosyal medya profillerinde elbette ki gezdiğimiz yerler, tükettiğimiz ürünler, sosyal etkileşimlerimiz ruh sağlığımız, maddi ve manevi düzeylerimiz hakkında ipuçları vermektedir. Sosyal medyada paylaşılan ürünlerin arşivlenip depolanabilmesi özel alanın deşifresi, mahremiyetin ortadan kalkışı anlamına gelir.

18 yaşından küçük bir bireyin özellikle küçük çocukların sosyal medya kullanımlarının fotoğraflarının paylaşılması videoların yaygınlaştırılması, bedenlerinin teşhir edilmesi, onların sorumluluk alacak düzeyde olmadığı halde bir etkileşim alanına açılmasının normalleştirilmesi büyük tehlikeleri bünyesinde barındırır.

Çocuk bedeni mahremdir ve sosyal medya aracılığıyla çocuk bedeni popüler kültür haline dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Oysaki çocuk hakları sözleşmelerinde bu duruma karşı çıkan maddeler yer almaktadır. Örneğin insan hakları sözleşmesinde de insanlara dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmaksızın herkes bir bireydir ifadesi yer almaktadır. Fakat sosyal medyada bireyin temel hak ve özgürlüklerine aykırı olacak şekilde kötü niyetli insanlar tarafından bu paylaşımlar hızlı bir şekilde yaygınlaştırabilmektedir.

Günümüzün gençleri, çocukları ebeveynleriyle geleneksel olarak vakit geçiremiyor, teknolojik imkânlar aile saatlerinin yerini alabiliyor. Bu durum fazlasıyla serbest olarak yapılandırılmış teknoloji çocuklarının vakitlerinin teknolojik ve ekonomik ilerlemenin kurbanı olduğu söylenebilir (Goleman, 2023, s.16). Her ne kadar ekonomik, teknolojik gelişmeler yetişkinler, çocuklar için yararlı olsa da, bireylerin yaşam

becerilerinde düşüş olduğunu, olacağını söylemek mümkündür. Yetişkinlerin çocuğunun pedofiliye gidebilecek görüntülerini neden paylaştıkları anlaşılabilir bir durum değildir.

Yeni medya teknolojilerinin gelişimiyle beraber toplumsal gelişmeler bireyin üzerinde değişimler meydana getirmiştir. Böylelikle internet önemli bir iletişim, etkileşim ağı, alanı olmuştur. İnternet kitle iletişim aracı olarak bir iletişim unsuru olmanın ötesinde ayrıca kullanıcılarının sosyalleştiği bir alan haline dönüşmüştür. Bu sosyalleşme alanı günümüz toplumlarında mahremiyetin çözülmesi şeklinde tezahür eder. Özellikle kadınların ve kız çocuklarının sömürülmesi noktasında kritik hususlar söz konusudur.

5. Teşekkür

Bu çalışmanın akademik hazırlık süreci kadar ruhsal gelişim süreci de bulunmakta olup bu ruhsal gelişimime en büyük katkıyı sunan sevgili babama, aileme ve kız kardeşime sonsuz teşekkürlerimle... Akademik kariyerimi alfa rol modelim emekli Müftü babam Hayrettin TANRIVERDİ'nin büyük emekleri sayesinde gerçekleştirdim; bugünlerime kavuşmamda en büyük destekçimdir.

Bir diğer teşekkürü ise sekiz yıllık Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde edindiğim deneyimler hak ediyor, birçok çocuk, kadın, aile bu araştırmanın bir başka mimarlarından.

Çalışmamın redaksiyonunda emeğini esirgemeyen önemli katkılar sunan arkadaşım sn. Dr. Öğr. Üyesi Fırat Yolcu'ya ayrıca teşekkür ediyorum.

Son olarak Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi sayesinde akademik kariyerim zenginleşti; yetiştirdiğim sevgili öğrencilerim gurur kaynağımdır.

6. KAYNAKÇA

- Adler, A. (2011). Çocuklukta Yaşamsal Sorunlar (çev. Oğuzhan Çamoğlu), İstanbul: Sayfa Yayınları
- Altınköprü, T. (2015). Çocuk Psikolojisi, Çocuğun Gelişimi, Mutluluğu ve Sosyal Uyumunu Nasıl Sağlanır? İstanbul: Hayat Yayınları
- Appadurai, A. (2008). Modernity At Large: Cultural Dimensions Of Globalization. Bibliovault OAI Repository, the University of Chicago Press. 1. 10.2307/2547675.
- Arık, E. (2018). Dijital Mahremiyet, Literatürk Academia: Konya
- Ayan, S. (2011). Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu, Ütopya Yayınevi: Ankara
- Baudrillard, J. (2024). Tüketim Toplumu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bayhan, İ. (2012). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, İstanbul: Morpa Yayıncılık
- Baykoç- Dönmez, N., Şahin, S. (2017). Özel Eğitimin Tarihçesi, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim İçinde* (Ed. Necate Baykoç), Eğiten Kitap: Ankara
- Beck, U. (2011). Risk Toplumu Bir Başka Modernliğe Doğru (çev. Kazım Özdoğan, Bülent Doğan), İthaki Yayınları: İstanbul
- Bowlby, J. (2014). Ayrılma (Çev. Müge Günay), İstanbul: Pinhan Yayıncılık

- Bowlby, J. (2020). Bağlanma (Çev. Tuğrul Veli Soylu), İstanbul: Pinhan Yayıncılık
- Bryson T.P., Siegel, D.J. (2018). Dramsız Disiplin (çev. Bahar Çetiner) İstanbul: Pegasus Yayınları
- Bryson T.P., Siegel, D.J. (2024). Yanında Olmanın Gücü (Ferah Tarımtay Altun), İstanbul: Diyojen Yayıncılık
- Cassidy, J. (2000). Adult Romantic Attachments: A Developmental Perspective on Individual Differences. *Review of General Psychology*. 4. 111-131. 10.1037/1089-2680.4.2.111.
- Cirhinlioğlu, Z. (1999). Az Gelişmişliğin Toplumsal Boyutu, Ankara: İmge Kitapevi
- Cloud, H., Townsend, J. (1998). Çocuklarda Sınırlar, İstanbul: Diyojen Yayıncılık
- Cullen, J., Novick, S. (1979). The Davis-Moore Theory of Stratification: A Further Examination and Extension. *American Journal of Sociology* - AMER J SOCIOL. 84. 10.1086/226941.
- Cüceloğlu, D. (1994). Mış Gibi Yetişkinler, İstanbul: Sitem Yayıncılık
- Çocuk İstatistikleri (2023)
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2023> Erişim Tarihi, 22.02.2025
- Çorbacioğlu, H. (2021). Çocuklara Eşlik Etme Sanatı, İstanbul: Ketebe Yayınları

- Dökmen, Z. (2010). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, İstanbul: Remzi Kitapevi
- Erikson, E. H. (1950). Childhood and society. W W Norton & Co.
- Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2024-54194>
Erişim Tarihi: 20.05.2025
- Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, (2023).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2023-> Erişim Tarihi, 22.02.2025
- Furedi, F. (2013). Paranoyak Anne-Babalık uzmanları dikkate almamak çocuğunuz için en iyisi olabilir (Türkçesi, Arzu Tüfetçi) İstanbul: İz yayıncılık
- Goldscheider, F. K., Waite, L. J. (1991). *New families, no families?: The transformation of the American home* (Vol. 6). Univ of California Press.
- Goleman, D. (2023). Duygusal Zeka, EQ neden IQ'dan daha önemlidir?, İstanbul: Varlık Yayınları
- Gordon, T (1999). Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Greene, R. W. (2016). Bir İnsan Yetiştirmek, İstanbul: Kronik Kitap
- Güneş, A. (2018). 0-6 Yaş Dönemi Çocuk Eğitiminde 100 Temel Kural, İstanbul: Timaş yayıncılık

- Harlow, H.F. (1958). The Nature of Love (Sevginin Doğası) (çev.Ed. Ayşe Ayçiçeği-Dinn), *Psikolojiyi Değiştiren Kırk Çalışma İsimli İçinde*. Roger R.Hock, İstanbul: Bilge-Kültür ve Sanat
- Hazan, C., Shaver, P. (2017). Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process. 10.4324/9781351153683-17.
- Healy, M. (2018). Duygusal Olarak Sağlıklı Çocuk Yetiştirmek, İstanbul: Timaş Yayıncılık
- Herman, J. (2015). Trauma and recovery: The aftermath of violence—from domestic abuse to political terror. Basic Books
- İmre, O. (2023). Aile Kurumunun Çöküş Sebepleri ve Çözüm Yolları, İstanbul: Kitaparası Yayınları
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2019). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi Kültürel Psikolojide Kuram ve Uygulamalar. Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul
- Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalciler, Z. (2015). Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar, Evrim Yayınları
- Katz, R. (2023). Duygusal Zekâlı Çocuk, İstanbul: Olimpos Yayınları
- Kaya, N. (2018). İyi Aile Yoktur, İstanbul: İthaki Yayınları
- Kayaalp, İ. (2013). Değerler Eğitimi Ailede İletişim, İstanbul: Elit Kültür

- Klein, M. (2021). Haset ve Şükran (çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), İstanbul: Metis Yayınları
- Kohn, A. (2015). Koşulsuz Ebeveynlik, Ödül ve Cezaları Terk Edip Sevgi ve Akılcılığa Yönelmek, Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık
- Maraşlı, A. (2018). Bu Çağda Çocuk Yetiştirmek, İstanbul: Mihrabat Yayınları
- Melekoğlu, A., Sak, U. (2018). Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yetenek, Pegem Akademi
- Mlodinow, L. (2022). Duygusal, Duygular Düşünceyi Nasıl Şekillendirir, İstanbul: Okyanus
- Murdock, G. (2010). Pierre Bourdieu, Distinction: a social critique of the judgement of taste. *International Journal of Cultural Policy*. 16. 63-65. 10.1080/10286630902952413.
- Palmer, S. (2010). Zehirlenen Çocuk. İstanbul: İletişim Yayınları
- Pearce, J.C. (2020). Sihirli Çocuk (çev.Yiğit Ataman) Ankara: Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım Yayıncılık
- Qvortrup, J. (2005). Studies in Modern Childhood, Society, Agency, Culture. Ed. Jens Qvortrup. Palgrave Macmillan: New York

- Rousseau, J.J. (1941). Emile ya da Eğitim Üzerine (Yayına Hazırlayan) Türkiye İş Bankası Yayınları Ankara
- Sassen, S. (2001). The Global City. New York, London, Tokyo. The Global City: New York, London, Tokyo. 107. 10.2307/2152688.
- Schaefer, C.E. (2009). Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Yakamoz Yayıncılık
- Sears, W., Sears, M. (2017). Doğal Ebeveynlik, İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık
- Siaud-Facchin, J. (2018). Üstün Zekâlı Çocuğa Yardım, İletişim Yayınları: İstanbul
- Siege, D.J. (2022). Bütün Beyinli Çocuk, İstanbul: Diyojen Yayıncılık
- Siegel, D. J., Bryson, T. D. (2020). Evet Beyinli Çocuk, İstanbul: Diyojen Yayıncılık
- Şen, H. (2014). Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe (Ed. Hasan Şen), Detay Yayıncılık: Ankara
- Tanrıverdi, A. B., Karakaş, G. (20230.) Sorumlu Tüketim Kapsamında Kuşaklara göre Gönüllü Sadelik Yaşam Tarzı Farklılıkları, *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 11(7): 1222-1230, DOI: <https://doi.org/10.24925/turjaf.v11i7.1222-1230.6075>

Taşçı, Ö. (2006). Kant'ın Vernunft (Akıl) ve Verstand (Zihin) Arasında Yaptığı Ayırımın Kelam'daki İzlerine Dair Bir Araştırma, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, cilt: VI, sayı: 4, s. 195-216

Thweatt, W. O. (1968). Economic Development with Limited Supplies of Labor. *The Journal of Developing Areas*, 2(3), 343–362

Til Öğüt, D. (2021). Boşanma ve Ebeveynlik, İstanbul: Varlık Yayınları

Topçu, N. (2017). Ahlak Nizamı, İstanbul: Dergâh Yayınları

Turan, F., Gül- Akoğlu, G. (2017). İletişim Dil ve Konuşma Bozuklukları Olan Çocuklar ve Eğitimleri, *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim İçinde*. (Ed. Necate Baykoç), Eğiten Kitap: Ankara

Winnicott, D. W. (1965). The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development. International Universities Press.

Yeşilyaprak, B.(2015). Çalışan Anne ve Çocuk, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Zencirkıran, M. (2016). Sosyoloji, Bursa: Dora Basım-Yayın

ÖZGEÇMİŞ

Yazar Ankara Üniversitesi DTCF Sosyoloji bölümü mezunudur. Yüksek lisans ve doktora eğitimini Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamlamıştır. Koruyucu aileler üzerine sosyolojik bir araştırma konusuyla doktor unvanı almıştır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurum ve kuruluşlarda uzun bir süre görev almış; kadın, engelli ve yaşlı hizmetleri, koruyucu aile, aile danışmanlığı, çocuk hizmetleri alanlarında görevini ifa etmiştir. Aile, çocuk, kadın araştırmaları ve iletişim temel ilgi alanları olup hali hazırda Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünde Dr. Öğr. Üyesidir.

